

ERRATA
s. 11 pokračuje na s. 19
s. 18 pokračuje na s. 1°

INFORMÁTOR

SLOVENSKEJ ARCHEOLOGICKEJ SPOLOČNOSTI PRI SAV

X/1999/2

NITRA

OBSAH: *Ludmila Kraskovská zomrela* • *Zjazd slovenských archeológov '99 a sprievodné podujatia*
• *Nové publikácie* • *Spoločensko-vedecké podujatia* • *Študentský klub vied historických* • *Jubileá*
• *Redakčná výzva* • *Oznam*.

PhDr. Ludmila Kraskovská, CSc.

(* 26. júna 1904 † 26. júna 1999)

V deň svojich 95. narodenín, 26. júna 1999, zomrela v Bratislave nestorka slovenskej archeológie, numizmatiky a umenovedy PhDr. Ludmila Kraskovská, CSc. Prípravy na oslavu jej narodenín, organizované SAS, sa tak zmenili na poslednú rozlúčku. L. Kraskovská sa narodila 26. júna 1904 v litovskom Vilniuse v rodine stredoskolského profesora. Doba a prostredie, v ktorom žila, častokrát bolestne poznačili jej osud. Niekolkonásobné väznenie otca, smrť oboch bratov v čase stalinského teroru, to bola krutá daň, ktorú táto významná ukrajinská rodina zaplatila komunizmu.

Medzníkom v živote mladej Ľudmily sa stal rok 1924, keď využila možnosť študovať v Prahe na Karlovej univerzite archeológiu a dejiny umenia. Zároveň absolvovala Ukrajinský pedagogický inštitút, sídliaci takisto v československej metropole.

Po krátkom pôsobení v pražskom Národnom múzeu sa jej trvalým vedeckým pôsobiskom stala Bratislava. Dr. Kraskovská sa svojím vedeckým dielom postupne profilovala ako významná európska archeologička, ale i numizmatička a umenovedkyňa. Viedla desiatky výskumov z rôznych pravekých období a včasného stredoveku, pričom, snáď ako vôbec jediná, všetky nálezy aj publikovala. Okrem početných článkov v rôznych domácich i zahraničných periodikách je autorkou viacerých monografií, z ktorých dve boli vydané vo Veľkej Británii. Svojou prácou sa významou mierou podieľala na vyprofilovaní vysokej úrovne slovenskej ar-

cheológie. Tesne pred smrťou vydala ešte knihu spomienok „Z davnich časov“.

PhDr. Ludmila Kraskovská ostane nielen svojím odborným dielom, ale predovšetkým skromnosťou a dobrým srdcom, z ktorého rozdávala svojmu okoliu lásku a dobrotu, trvale v pamäti všetkých, ktorí mali tú česť poznáť ju.

Vďaka, pani doktorka!

V. Turčan

ZJAZD SLOVENSKÝCH ARCHEOLOGOV '99

(Nitra 21. - 22. 9. 1999)

Dnes už tradičný Zjazd slovenských archeológov sa v tomto roku uskutočnil v netradičnom septembrovom termíne spolu s ďalšími, pre archeologickú obec nemenej dôležitými podujatiami. Patrilo k nim predovšetkým slávnostné zhromaždenie pri príležitosti 60. výročia vzniku Archeologickeho ústavu (ďalej AU), zasadnutie komisie UISPP (Medzinárodnej únie prehistorickej a protohistorickej vied; bližšie pozri príspevok A. Ruttkaya) a Medzinárodné stretnutie archeologických spoločností.

Súčasťou zjazdu bolo aj Valné zhromaždenie (ďalej VZ) Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV (ďalej SAS pri SAV), ktorého jednou z hlavných úloh bolo po troch rokoch opäť zvoliť

svojich najvyšších zástupcov - predsedu, výbor a ako kontrolný orgán revíznu komisiu. VZ otvoril podpredseda SAS pri SAV PhDr. Jozef Labuda, CSc., ktorý privítal účastníkov a zároveň ospravedlnil neprítomnosť predsedu PhDr. Dušana Čaploviča, CSc., z dôvodu zahraničnej služobnej cesty. Prítomným sa krátko prihovoril aj riaditeľ AÚ SAV Prof. PhDr. Alexander Ruttkay, DrSc., privítal ich na pôde SAV a všetkých zároveň pozval na podujatie zorganizované k 60. výročiu AU, ktoré sa konalo v nasledujúci deň. Po úvodných slovách podpredseda SAS pri SAV oboznámil účastníkov s návrhom programu, ktorý bol VZ bez pripomienok prijatý.

Správa o činnosti a hospodárení

V prvej časti VZ odzneli správy hodnotiace uplynulé volebné obdobie (1996-1999). Správu o činnosti predniesla vedecká tajomníčka PhDr. K. Kuzmová, CSc., správu o čerpaní finančných prostriedkov hospodárka RNDr. M. Vondráková, CSc., a revíznu správu predseda revíznej komisie PhDr. G. Fusek, CSc. Všetky tri správy

VZ jednohlasne schválilo. Kedže predchádzajúce výročné správy boli už na stránkach Informátora publikované, správy za rok 1999 zverejnime spolu s návrhom činnosti a rozpočtu na rok 2000 v nasledujúcom čísle. Správu revíznej komisie predkladáme v plnom znení.

Správa revíznej komisie

Dňa 17. 9. 1999 bol skontrolovaný stav peňažného denníka, vedenie účtovných dokladov za obdobie od ostatnej revízie, t. j. od 1. 1. 1999 (doklady č. 1/99-90/99) a hotovosť v pokladni ku dňu konania revízie. Účty sú vedené chronologicky a majú potrebné náležitosti. Stav v pokladni k 31. 12. 1998 činil 45,40 Sk, na účte a v peňažnom ústave bolo 1.084,74 Sk, čo predstavovalo i počiatokný stav finančných prostried-

kov k 1. 1. 1999. Ku dňu konania revízie je stav finančných prostriedkov nasledovný: hotovosť v pokladni je 858,70 Sk, na účte v Poštovej banke, a. s. v Nitre, je 58.832,85 Sk, to je spolu 59.691,55 Sk.

V Nitre dňa 17. 9. 1999, podpísaný PhDr. Gabriel Fusek, CSc., predseda revíznej komisie SAS pri SAV.

Diskusia

V rámci všeobecnej diskusie o činnosti SAS pri SAV vystúpili na VZ viacerí účastníci. PhDr. L. Veliačik, CSc., sa informoval na stav rukopisu Registra AVANS-u za roky 1984-1993, ktorý sa už niekoľko rokov pripravuje a jeho vydanie sa predpokladá v spolupráci s AÚ SAV. Podľa príslubu zostavovateľa PhDr. O. Oždániho, CSc.,

bude rukopis odovzdaný na redakčné spracovanie do konca novembra 1999. Doc. PhDr. J. Hoššo, CSc., sa zaujímal o iniciatívu SAS pri SAV vo veci pamiatkového zákona. K tejto téme sa vyjadril PhDr. J. Rajtár, CSc., ktorý konkretizoval aktivity príslušnej komisie pri SAS a AÚ SAV v uplynulom období. F. Javorský informoval o žia-

dosti podanej MK SR, aby sa rokovanie o pamiatkovom zákone v NR SR odročilo. PhDr. J. Rajtár, CSc., následne oboznámi VZ s činnosťou Nadácie Antona Točíka, s jej plánovanou spoluprácou so SAS pri SAV, predovšetkým v oblasti vydávania bibliografií a biografií významných osobností slovenskej archeológie. Zároveň informoval o možnosti získania finančnej podpory na vydávanie odborných prác na základe žiadostí autorov. PhDr. T. Kolník, DrSc., v súvislosti s voľbami apeloval na prítomných, aby

uprednostrnili tých kandidátov, ktorí sú v archeologickej obci dostatočne etablovaní.

Na podnet predsedu PhDr. D. Čaploviča, CSc., výbor predložil návrh na udelenie čestného členstva v SAS pri SAV JUDr. Vojtechovi Zamarovskému za celoživotné dielo, popularizáciu dejín staroveku a za kultúrny prínos. VZ uvedený návrh väčšinou hlasov schválilo, jeden účastník sa zdržal hlasovania (toto ocenenie bolo menovanému odovzdané pri príležitosti jeho životného jubilea dňa 11. 10. 1999 v Bratislave; bližšie pozri v príspevku T. Nešporovej).

Zmena stanov

V samostatnom bode programu boli výborom predložené návrhy na zmenu Stanov SAS pri SAS, ktoré boli v rámci diskusie doplnené návrhmi z pléna. VZ ich väčšinou hlasov schválilo (štyria sa zdržali hlasovania) v nasledujúcom znení:

§ 9. 2 - miesto vety „Volí sa na dobu *troch rokov*“ (výbor) bude uvedené „Volí sa na dobu *štyroch rokov*“;

§ 8. 2d - miesto formulácie „...počet navrhovaných kandidátov musí aspoň dvojnásobne prevyšovať počet volených členov“ bude uvedené „...počet navrhovaných kandidátov spravidla dvojnásobne prevyšuje počet volených členov“;

§ 5. B. 3 - doplní sa o vetu „*Riadny člen je po dosiahnutí veku 70 rokov oslobodený od platenia členských príspevkov*“.

Členstvo v SAS pri SAV

Hospodárka RNDr. M. Vondráková, CSc., v súlade s platnými stanovami podala návrh, prediskutovaný na predchádzajúcom zasadnutí výboru, na zánik členstva tým členom SAS pri SAV, ktorí si viac ako 2 roky neuhradili svoje členské príspevky. Po detailnom posúdení

predloženého návrhu VZ schválilo zánik členstva tým osobám, ktoré dlhodobo neprejavujú záujem o členstvo v SAS pri SAV, ostatné sporné prípady odporúčalo novému výboru individuálne posúdiť.

Voľby

PhDr. K. Kuzmová, CSc., v mene prípravného výboru oboznánila VZ so základnými údajmi a princípom volieb. Kandidátka bola zostavená na základe návrhov členskej základe a súhlasu na vrhnutých kandidátov. Na funkciu predsedu kandidovalo 5, do výboru 43 a do revíznej komisie 7 členov. Ďalšie návrhy z pléna neodzneli. Za členov volebnej komisie VZ zvolilo PhDr. P. Rotha, PhDr. L. Gačkovú a Mgr. T. Pálinská.

Volby sa uskutočnili v troch kolách - samostatne sa volil predseda, členovia výboru (14 osôb) a revízna komisia (3 osoby).

Za predsedu bol zvolený PhDr. J. Rajtár, CSc., členmi výboru sa stali: PhDr. J. Bartík, PhDr. J. Bátor, CSc., PhDr. G. Březinová, CSc., PhDr.

Z. Farkaš, PhDr. L. Gačková, PhDr. J. Hunka, CSc., PhDr. Ľ. Kaminská, CSc., Doc. PhDr. E. Krekovič, CSc., PhDr. K. Kuzmová, CSc., PhDr. J. Labuda, CSc., PhDr. M. Mácelová, prom. hist. J. Moravčík, E. Ravingerová a PhDr. V. Varsík, CSc. (Na prvom zasadnutí novozvoleného výboru bol za podpredsedu opäťovne zvolený PhDr. J. Labuda, CSc., za vedeckú tajomníčku PhDr. K. Kuzmová, CSc., za hospodárku E. Ravingerová). Do revíznej komisie boli VZ zvolení: PhDr. M. Rejhocová, PhDr. K. Marková, CSc., a PhDr. I. Kuzma (Po odstúpení PhDr. K. Markovej, CSc., sa členom revíznej komisie podľa počtu získaných hlasov stal RNDr. J. Jakab, CSc.).

Záver VZ

Podpredseda SAS pri SAV PhDr. J. Labuda, CSc., podakoval predsedovi i členom doterajšieho výboru za aktívnu prácu počas uplynulého volebného obdobia, zablahoželal novému predsedovi, výboru i revíznej komisii k zvoleniu do funkcie a zaželal im veľa pracovných úspechov.

Novozvolený predseda PhDr. J. Rajtár, CSc., sa podakoval aj v mene nového výboru za prejavenú dôveru a vyjadril presvedčenie, že činnosť SAS pri SAV sa bude aj v nasledujúcim období rozvíjať v takom pozitívnom smere ako doposiaľ.

Prednášky

Ďalšiu časť programu, tak ako po iné roky, tvorili aktuálne informatívne prednášky, ktorými členovia SAS pri SAV prezentovali svoju terénnu i bádateľskú činnosť. Mená autorov a názvy príspievkov uvádzame v pôvodnom poradí:

Eduard Krekovič: Etnicita v archeológii.
Stanislav Horváth: Štátny archeologický deponát v zbierkovom fonde SNM-EÚ.
Dušan Magdolen: Slovenská egyptológia - súčasnosť a perspektívy rozvoja. Astronomicky orientované stavby v starom Egypte.

Jozef Hudec: Perspektívy archeologického výskumu Slovenskej republiky v Egypťe.

Gertrúda Březinová: Záchranný výskum v Nitre-Mikovom dvore.

Lubomíra Kaminská: Záchranný výskum v Čičarovciach a v Ruskej.

Tamara Nešporová: Hromadné nálezy kováčskych výrobkov z okresu Trenčín.

František Javorský: Výskum zaniknutého kostola na diaľnici.

Mária Vondráková: Bojové poranenia na kostrach z Bajča.

Medzinárodné stretnutie archeologických spoločností

Súčasťou Zjazdu slovenských archeológov bolo aj vedecké podujatie „Dejiny, činnosť a perspektívy archeologických spoločností v strednej Európe“. Jeho cieľom bolo priblížiť históriu a doterajšie aktivity partnerských archeologických spoločností a zároveň charakterizovať perspektívy ich rozvoja, ako aj ďalšej spolupráce v širšom stredoeurópskom priestore. Z pozvaných zahraničných hostí sa podujatia zúčastnili zástupcovia Chorvátskej, Štajerskej a Českej archeologickej spoločnosti. Na zvolenú tému odzneli štyri referáty v anglickom a nemeckom jazyku:
Diether Kramer: Štajerská archeologická spoločnosť - pohľad späť a vyhliadky.

Ante Rendic-Miošević: Dejiny, aktivity a perspektívy Chorvátskej archeologickej spoločnosti.

Michal Bureš - Pavel Vařeka: Česká archeologická spoločnosť a iné dobrovoľné archeologické aktivity v Českej republike.

Dušan Čaplovič: Slovenská archeologická spoločnosť - tradície a prítomnosť.

Zahraniční hostia sa počas svojho pobytu zúčastnili aj na ďalších sprievodných podujatiach (pozri nižšie). Výmene doterajších skúseností v organizačnej činnosti archeologických spoločností, ako aj otázkam ďalšej spolupráce bol venovaný priestor na spoločnej pracovnej večeri so zástupcami SAS pri SAV.

SPRIEVODNÉ PODUJATIA

Počas zjazdu mali jeho účastníci možnosť navštíviť aj nitrianske múzeá prezentujúce významné archeologické nálezy z územia celého Slovenska. V Ponitrianskom múzeu si mohli prezrieť príležitostnú výstavu „Z oblohy - obrazy našich dejín. Letecká archeológia v strednej Európe“, ktorá vznikla v rámci medzinárodného

projektu RAFAEL, ako aj stálu archeologickú expozíciu „Skvosty dávnovekého Slovenska“, zostavanú z pôvodnej „Klenotnice“ AÚ SAV. V Slovenskom poľnohospodárskom múzeu bola pre záujemcov prístupná expozícia „Najstaršie dejiny poľnohospodárstva na Slovensku do konca stredoveku“, vytvorená v spolupráci s AÚ.

Účastníci zjazdu boli vitaní aj na slávnostnom zasadnutí uskutočnenom pri príležitosti 60. výročia vzniku Archeologického ústavu, s hodnotiacim príhovorom riaditeľa AÚ SAV a vystúpeniami zahraničných hostí. Jeho súčasťou boli reprezentatívne odborné prednášky pracovníkov AÚ SAV o najnovších vedeckých výsledkoch tejto inštitúcie, ktoré odzneli v nemeckom jazyku:

Jozef Hromada: Gravettienske sídliská v Moravancoch nad Váhom a ich miesto vo vývoji mladého paleolitu strednej Európy.

Juraj Pavúk: Hlavné výsledky výskumu sídliska lengyelskej kultúry v Žlkoviach.

Václav Furmánek - Klára Marková: Osobitosti sídliska tellového typu vo Včelinciach.

Július Jakab - Ladislav Olexa - Jozef Vladár: Kultový objekt otomanskej kultúry v Nižnej Myšli.

Jozef Bujna: Bohato vybavené žiarové hroby s drevenou konštrukciou na pohrebisku v Malých Kosihách. Reflexie a hypotézy o pohrebnych zvykoch Keltov.

Milan Hanuliak: Skalka nad Váhom a jej význam v dejinách osídlenia trenčianskeho mikroregiónu.

Karol Pieta: Liptovská Mara II - sídlisko a stavby z mladšej doby železnej.

Vo večerných hodinách sa uskutočnilo spoločenské stretnutie účastníkov podujatia a ďalších významných hostí v areáli výstaviska Agrokomplex.

K. Kuzmová

* * * * *

60 rokov Archeologického ústavu SAV

V roku 1939, pred šesťdesiatimi rokmi, vzniklo na Slovensku prvé profesionálne špecializované archeologické pracovisko, ktoré je priamym predchodcom dnešného Archeologického ústavu SAV (AÚ SAV) so sídlom v Nitre.

Aj keď záujem o archeologické odkryvky siaha na území Slovenska hlboko do 19. storočia, o postupnej inštitucionalizácii archeológie možno jednoznačne hovoriť až po roku 1918. Významným krokom v tomto smere bol vznik Štátneho archeologického a konzervátorského ústavu, patriaceho do zväzku Slovenského národného múzea, ustanoveného 1. marca 1939. Ústav sa v roku 1942 organizačne osamostatnil s názvom Štátny archeologický ústav so sídlom v Turčianskom Svätom Martine. V roku 1952 bolo pracovisko na krátky čas vo zväzku Slovenskej akadémie vied a umení, až napokon v roku 1953 bolo začlenené do novej vedeckej inštitúcie - Slovenskej akadémie vied. Vzäpäť bol Archeologický ústav SAV premiestnený do Nitry a usídlil sa v priestoroch hradu.

Na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v tom čase končili štúdium archeológie prvé ucelené generačné vrstvy slovenských archeológov. Dostali šancu odborne rásť najmä v AÚ SAV. Obraz dávnej minulosti Slovenska sa v porovnaní s dovtedajšími predstavami diametrárne zmenil. Namiesto predchádzajúcich úvah o ľudoprázdnych a neskoro osídlených karpat-

ských hvozdoch, stoja k dispozícii jednoznačné fakty v podobe tisícov sídlisk, opevnení, architektúr, výrobných objektov, pohrebísk a iných typov nálezísk evidovaných a skúmaných v teréne. Viaceré z nich sa stali po skončení výskumov navštievovanými pamätníkmi. Hnuteľné nálezy z archeologických výskumov oživili a naplnili novým obsahom expozície múzeí a početné výstavy.

AÚ SAV je predovšetkým pracoviskom základného výskumu. Jeho pôsobnosť je celoslovenská, no v oblasti vedy má za úlohu študovať dávne dejiny Slovenska v širokých európskych súvislostiach. Časový záber v zameraní ústavu siaha od prvých stop prítomnosti človeka na Slovensku spred 200-250 000 rokov až po včasny novovek (16.-17. storočie).

Materské pracovisko v Nitre má organizačnú štruktúru zodpovedajúcu trom základným chronologickým etapám dánovekého vývoja: pravek, obdobie kontaktov s antickými kultúrami a včasný a vrcholný stredovek s dôrazom na počiatky národných dejín. Exponátura v Košiciach pokrýva úlohy pracoviska v regiónoch východného Slovenska. Vedecký program ústavu sa vykonáva na základe výskumných a publikáčnych projektov. Medzi nimi predstavujú novšiu formu grantové projekty s domácom a medzinárodným odborným prepojením.

Archeológia je historická disciplína s osobitou vypovedacou schopnosťou. Archeologické prameňe - pozostatky materiálnej kultúry - umožňujú študovať život dávnych spoločenstiev v symbióze so životným prostredím. Tento interdisciplinárny rozmer sa odzrkadluje tiež v zložení vedeckých tímov, v ktorých pôsobia aj zástupcovia iných historických (numizmatika, história), biologických a technických vied (antropológia, zoológia, botanika, geológia, geofyzika).

AÚ SAV vydáva každoročne viacero monografií, zborníkov a periodík. Prioritným časopisom je *Slovenská archeológia*. Je základným výmeneným artiklom vedeckej literatúry v rámci medzinárodných kontaktov s početnými, i najvýznamnejšími archeologickými pracoviskami sveta.

Na pôde ústavu sa uskutočnilo mnoho desiatok medzinárodných vedeckých sympózií a konferencií. Vedeckí pracovníci ústavu sa aktívne zúčastňujú na stretnutiach v zahraničí a sú členmi významných medzinárodných archeologických spoločností a organizácií. AÚ SAV sa podieľal na organizácii VII. medzinárodného kongresu vied prehistorických a protohistorickej (UISPP) v roku 1966 v Prahe a bol hlavným organizátorom III. medzinárodného kongresu slovanskej archeológie v roku 1975. Prejavom celosvetového uznania vysokej vedeckej úrovne archeológie na Slovensku bolo poverenie ústavu organizáciou XII. kongresu UISPP, ktorý sa uskutočnil v Bratislave a Nitre v roku 1991.

Na prelome rokov 1992-1993 sa prevažná časť kapacít prestahovala do nového areálu SAV v Nitre na Akademickej ulici. Uskutočnili sa štrukturálne zmeny vo vnútri ústavu a v jeho vedecko-výskumných i ďalších aktivitách, zodpovedajúce novým podmienkam. Predchádzajúci markantný pokles počtu pracovníkov a prevádzkových prostriedkov sa podarilo sčasti saturovať zlepšením kvalifikačnej skladby a dôrazom na zvyšovanie individuálnej výkonnosti.

Ústav aj v súčasnosti organizuje a zväčša aj zabezpečuje celý rad terénnych akcií (napr. na trase plynovodu, diaľnice, vodných diel, v mestských jadrach v Nitre, v Bratislave atď.). Financovanie terénnych aktivít ako súčasti základného výskumu však od roku 1991 nejestvuje. Ako jediná možnosť ostali viac-menej len predstihové a záchranné výskumy financované investormi veľkých stavebných akcií. Realizácia takýchto odkryvok je okrem iného znakom 'adaptability' ústavu v málo priaznivých ekonomických podmienkach a priaznivého vzťahu tangovaných

podnikov i výrobného manažmentu ku kultúrnemu dedičstvu. Nútené vylúčenie tematických výskumov ako integrálnej súčasti grantových projektov však znižuje kognitívny potenciál slovenskej archeológie; oberá ju o špecifické „laboratóriá v teréne“ ako o podmienku pre vzostup poznania a overovanie teórie v praxi.

V ústave je sústredená drívá väčšina archeologického dokumentačného fondu zo Slovenska v počte státisícov položiek. Slúži, podobne ako rozsiahla odborná knižnica, všetkým odborníkom a záujemcom.

Cinnosť inštitúcie v slovenských vedeckých a kultúrno-spoločenských podmienkach má však aj ďalšie dimenzie. S celoslovenskou pôsobnosťou koordinuje prospeku a evidenciu archeologických nálezísk a ich výskum. Podieľa sa na vysokoškolskej výuke pre študentov archeológie, na organizácii ich praxe na terénnych výskumoch a na výbere tém diplomových prác. Je školiacim pracoviskom pre doktorandské štúdium, a tak sa vo významnom rozsahu nadalej podieľa na postgraduálnej a vedeckej výchove v archeológii. Spolupracuje s organizáciami pamiatkovej starostlivosti na ochrane evidovaných alebo novozistených archeologických nálezísk. Súčasťou činnosti je odovzdávanie výsledkov vlastnej práce verejnosti na základe kooperácie s masmédiami, múzeami a ďalšími kultúrnymi inštitúciami. Ústav je koordinačným pracoviskom a sídlom sekretariátu Medzinárodnej únie slovanskej archeológie, Národného komitétu SR pre archeológiu, vedeckých spoločností pri SAV a celoslovenských odborných komisií. Je koordinačným pracoviskom medzinárodných vedeckých projektov.

Viacero krokov v ostatných rokoch má za cieľ modernizáciu vedeckovýskumného vybavenia ústavu a zefektívnenie všetkých okruhov činnosti. Pri vyhľadávaní a evidencii lokalít je to letecká a geofyzikálna prospeksia, resp. jednotný systém centrálnej evidencie archeologických lokalít, vo financovaní predstihových a záchranných výskumov ide o dôsledné využitie zákonov o povinnostiach investorov a o zapojenie regionálnych inštitúcií do terénnych prác. V teoretickej činnosti dominuje úsilie po vzájomnej prepojenosti tém domácich grantov a získavaní prostriedkov v rámci medzinárodných projektov a spoločných publikácií.

Možnosť prekonať alebo spomalíť prvky generačnej krízy, spočívajúcej najmä z ekonomických dôvodov v poklese záujmu absolventov univerzít o vedeckovýskumnú prácu, vidíme v nových

formách súčinnosti medzi pracoviskami základného výskumu a univerzitami. Tomuto zodpovedá najmä vznik novej Katedry archeológie na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre s významnou iniciatívou AÚ SAV a vytvorenie spoločného pracoviska so súčinnosťou v pedagogickej a vedeckovýskumnej oblasti.

AÚ SAV má dobré postavenie v domácich a zahraničných vedeckých kruhoch i vo vedomí širšej slovenskej verejnosti. K atraktívnosti, ktorú predstavuje samotná odborná náplň archeológie, tu treba pridať ako pozitívum aj prepracované metódy terénnego prieskumu, výskumu i dokumentácie a pri analýze a teoretickom spracovaní prameňov využívanie interdisciplinárnej spolupráce. Zodpovedá to základnej úlohe archeológie - odhaliť vnútorné vzťahy medzi archeologickými objektmi a vyvodiť historické závery o kultúre a civilizačnom smerovaní našich dávnych predchodcov.

Svoje šesťdesiatiny si pripomenu AÚ SAV na konferencii, ktorá sa uskutočnila v Nitre v dňoch 22.-23. 9. 1999. Zúčastnili sa na nej nielen predstaviteľia SAV a slovenskej vedy, ale aj hostia z viacerých inštitúcií zo zahraničia, s ktorými viažu ústav tradície dlhodobej úspešnej spolupráce. Na pôde ústavu sa uskutočnilo zasadnutie výkonného výboru najvyššej svetovej organizácie - Medzinárodnej únie vied prehistorických a protohistorických pri UNESCO. K vedeckému, kultúrnemu a spoločenskému programu patril aj „Deň otvorených dverí“ s tlačovou besedou pre zástupcov masmédií a sprístupnením niektorých časťí pracoviska, resp. informácií o jeho najnovších výsledkoch aj pre školy a ďalších záujemcov.

Prof. PhDr. Alexander Ruttkay, DrSc.
(prevzaté Správy SAV 19/1999)

* * * * *

Resumé prednášok

E. Krekovič: Etnicita v archeológii

G. Kossina bol produkтом nacionalizmu 19. storočia. Nachádzal Germánov už v kultúrach doby bronzovej. Toto jeho učenie prežilo (hoci nie v deklarovanej forme) paradoxne vo východnej Európe po 2. svetovej vojne v rôznych projektoch o etnogenéze Slovanov, Rumunov a pod. Novšie etnologicke štúdie kladú dôraz pri etnicite na vedomé manifestovanie odlišnosti, ku ktorému dochádza len pri stretnutí najmenej dvoch spoločenstiev. Toto povedomie (identita) však nie je navždy dané a nemenné. V minulosti i v súčasnosti dochádza k premenám etnickej identity a ku vzniku nových skupín, etník i národotv. Treba však odlišovať skupinovú a etnickú identitu. Etnická identita sa podľa niektorých autorov objavuje až v dobe železnej, prípadne

v juhovýchodnej Európe aj skôr. Súvisí s hierarchizáciou spoločnosti a so vznikom väčších územných celkov. Veľké etniká sú však iba jazykovedné konštrukcie, lebo nie je pravdepodobné, že Kelti, Germáni, Slovania a iní mali aj nejaké spoločné povedomie. Išlo skôr o povedomie menších, niekedy aj nám neznámych celkov. Podobné je to aj v prípade veľkých archeologickej kultúr (napr. lužická), ktoré sú iba našimi konštrukciami. Jediná možnosť, ako sa priblížiť k ich reálnym nositeľom, je ich nová definícia, najmä z hľadiska teritoriálnych kritérií. Čím menšia archeologicke kultúra, tým väčšia pravdepodobnosť, že za ňou stáli aj nositelia so spoločným povedomím o príslušnosti k danej kultúre.

S. Horváth: Štátny deponát bývalého Archeologického ústavu v Etnografickom múzeu SNM v Martine

Etnografické múzeum SNM v Martine popri dominantnom fonde národopisu spravuje a do budováva i zbierku archeológie, ktorá ku koncu roku 1998 vykazovala 18 588 inventárnych čísel.

Parciálnej časťou archeologickeho fondu je zbierka štátneho deponátu bývalého Štátneho archeologickeho fondu v Martine, ktorý vznikol 1. marca 1938 a v Martine bol do roku 1953. Jeho

vedením bol poverený V. Budinský-Krička, ktorý bol zároveň i vedúcim archeologického oddeľenia SNM. Za uvedené obdobie podnikol ŠAÚ, v niektorých prípadoch za spoluúčasti Muzeálnej slovenskej spoločnosti, SNM a iných múzeí, celý rad systematických a záchranných výskumov na celom území Slovenska. Materiál získaný z týchto výskumov a zberov po odbornom spracovaní rozdeľoval podľa významu a jednotlivým múzeám ako štátne deponať.

D. Magdolen: Perspektívy rozvoja egyptológie v Slovenskej republike

Od druhej polovice 90-tych rokov sa egyptológia ako jedna z najmladších vedeckých disciplín v Slovenskej republike rozvíja v Kabinete orientalistiky SAV v Bratislave pod vedením jej riaditeľa PhDr. Viktora Krupu, DrSc. Vzhľadom k dynamike jej rozvoja sa prikročilo k zriadeniu Egyptologického pracoviska KO SAV v Bratislave na Dúbravskej ceste, kde pôsobia obaja slovenskí egyptológovia PhDr. Jozef Hudec a PhDr. Dušan Magdolen. Je potrebné si uvedomiť, že na pozadí prebiehajúcich celospoločenských premen a nedostatočnej podpory v oblasti rozvoja vedeckého výskumu a vzdelávania sa etablovanie egyptológie javí ako proces mimoriadne náročný. Stačí len uviesť, že z dôvodu absencie pôvodného egyptologického výskumu v SR za uplynulé obdobie sa pocituje fatálny nedostatok odbornej egyptologickej literatúry. Hoci jej získavanie je finančne veľmi nákladné, jej potreba tvorí jednu z nevyhnutných podmienok pre konцепčný rozvoj egyptológie.

Rodiacej sa egyptológii už niekoľko rokov výdatne pomáha Nadácia Aigyptos, ktorá bola zriadená za účelom podpory vzniku a rozvoja egyptológie v SR. O jej medzinárodnom uznaní svedčí aj skutočnosť, že ako jedinej z Európy jej zo strany International Association of Egyptologists bol v roku 1998 udelený finančný dar na rozvoj egyptologickej knižnice. Aj na tomto mieste sa ponúka prfležitosť vyjadriť úprimné podakovanie inštitúciám a osobnostiam, ktoré poskytli svoju pomoc pri budovaní egyptologickeho knižného fondu. Patria k nim:

Deutsche Forschungsgemeinschaft (Bonn), Éditions Recherche sur les Civilisations (Paríž), Inter Nationes (Brusel), Société d'Égyptologie (Ženeva), The American Research Center in Egypt (Káhira), The British Council (Bratislava), The Council of the International Association of Egyptologists, Český egyptologický

Do SNM v Martine bol takto odovzdaný archeologický materiál z 35 lokalít. Spolu obsahuje 501 inventárnych čísel archeologických predmetov.

O spracovanom materiáli V. Budinský-Krička priebežne podával správy v Časopise Muzeálnej slovenskej spoločnosti v rubrike „Prehľad prác v Slovenskom národnom múzeu“ a čiastočne ich v tomto časopise, resp. aj v aj v Sborníku Muzeálnej slovenskej spoločnosti tiež publikoval.

ústav UK (Praha), The Egypt Exploration Society (Londýn), The Griffith Institute (Oxford), Research Centre for Mediterranean Archaeology (Varšava), Prof. Dr. Hartwig Altenmüller (Hamburg), Prof. Dr. Dieter Kurth (Hamburg), Prof. Dr. Jean Leclant (Paríž), Prof. Dr. Donald Redford (Toronto), Prof. Dr. Wolfgang Schenkel (Tübingen), Prof. Dr. Miroslav Verner (Praha), Dr. Pavel Červíček (Stuttgart), Dr. Christopher Eyre (Southport), Dr. Viktor Krupa (Bratislava), Dr. Jaromír Málek (Oxford), Mgr. Lenka Bérová (Bratislava), Hella Vogelbein (Hamburg), Ibrahim A. El-Zeiny (Káhira), Tamara Zemková (Bratislava).

Z pohľadu doterajšieho pôsobenia, ale aj perspektív rozvoja pre nasledujúce obdobie sa práca v oblasti slovenskej egyptológie sústreduje v troch okruhoch činností: vedecko-výskumná, pedagogická a popularizačná. V prvom okruhu sa pozornosť sústreduje na egyptské zbierky nachádzajúce sa na území SR a na ich odborné spracovanie. Zároveň je však potrebné vytvárať i predpoklady, ktoré by mali vyústíť do realizácie pôvodného vedeckého výskumu v Egypte. Pedagogické aktivity v tomto období kladú dôraz na odovzdávanie informácií z oblasti egyptológie prostredníctvom prednášok na pôde Filozofickej fakulty UK v Bratislave. Nakolko zatiaľ nie sú vytvorené podmienky na odborové štúdium egyptológie, ide o výberové prednášky rozvrhnuté do niekoľkých semestrov. Popularizácia egyptológie v radoch širokej verejnosti sa chápe ako samozrejmosť a prirodzená súčasť vedeckej práce. Využíva sa pritom prfležitosť publikačného priestoru i forma rozhlasového alebo televízneho účinkovania.

Pripravované aktivity svedčia o tom, že proces etablovania egyptológie na Slovensku bude ďalej pokračovať v súlade s jej úlohami a potrebami pre nasledujúce obdobie.

J. Hudec: Perspektívy archeologického výskumu Slovenskej republiky v Egypte

Prečo potrebujeme archeologický výskum v Egypte? Dôvodov je viac. Najhlavnejšie z nich sú: medzinárodný vedecký prínos a prestíž. Zviditeľňuje predsa nielen šport a pamätníkom nie je iba architektúra. Tento aspekt stojí za úvahu pri súčasnej úbohej spoločenskej pozícii našich humanitných vied.

Čo je pre slovenský výskum potrebné?

- Projekt, ktorý by sa dal, vzhľadom na podmienky, realizovať v nílskej delte.

Prvou etapou projektu je geofyzikálny prieskum na lokalite Kóm el-Ausím, antickom Letopolis (projekt Sechmet), nachádzajúcej sa na SZ predmestí Káhiry. Lokalita skrýva dosiaľ nepreskúmaný Chrám sokolieho božstva. Podla kamenných blokov je doložené jeho trvanie v 26. až 30. dynastii (7.-4. stor. pred. Kristom). Je možné, že chrám má staršie korene a väzby na starý Chrám slnečného božstva v Heliopoli (na vých. bahu Nílu). Úlohou geofyzikálneho prieskumu je overenie tejto hypotézy.

Ďalším krokom je archeologický výskum overujúci niektoré údaje prieskumu so zameraním na stratigrafiu a plány architektúry.

- Odborníci - pre obe etapy realizácie projektu. Na prieskum je potrebný štvorčlenný tím, zložený z dvoch egyptológov a dvoch špecialistov na geofyzikálne merania. Kabinet orientalistiky SAV vstupuje do projektu prostredníctvom

dvoch egyptológov. Kvôli postojom slovenských inštitúcií treba špecialistov na geofyzikálne merania zabezpečiť prostredníctvom zahraničnej spolupráce (firma Posselt-Zickgraf- Archäologisch-geophysikalische Prospektionen GbR zo SRN).

Pre etapu archeologického výskumu sa dá rátať so širším tímom egyptológov, konzervátorov, architekta, fotografa, dokumentátora atď.

- Získanie koncesie - nie je spojené s finančnými výdavkami, ako sa traduje v SR. Koncesie na prieskum (survey), čistenie (cleaning) a výskum (excavation) bezplatne prideluje Supreme Council of Antiquities. Súčasný generálny riaditeľ SCA je pozitívne naklonený slovenskému záujmu. Pamiatky získané výskumom zostávajú v Egypte. Slovenskej strane by výskumné aktivity po uhradení nákladov na terénnu realizáciu, konzerváciu či rekonštrukciu zabezpečili dokumentáciu a publikačné autorské práva.

- Finančné zabezpečenie - rozpočet projektu má dva varianty: dostačujúci a únosný. Ani jeden z nich nie je ideálny. Rokovania o finančovaní projektu zo štátneho rozpočtu boli neúspešné. Zostáva možnosť financovania prostredníctvom sponzorov a medzinárodnej spolupráce. V roku 2000 bude Projekt Sechmet predložený do 5. rámcového programu EÚ.

D. Magdolen: Astronomicky orientované stavby v starovekom Egypte

Štúdium staroegyptskej architektúry prináša množstvo dôležitých informácií, ktoré nám napomáhajú lepšie pochopiť jej miesto a význam v kultúre starého Egypta. Jedným z jej pozoruhodných znakov je aj fenomén astronómického orientovania stavieb, s ktorým sa stretávame pri zachovaných pamiatkach funerálneho a sakrálneho charakteru. Ten vo svojej podstate zdôrazňuje ich význam v rovine nábožensko-mythickej, avšak v jednotlivých prípadoch má i čisto praktické dôvody. V konečnom dôsledku oba prípady sú svedectvom, ktoré vypovedá o astronómických pozorovaniach a zručnosti starých Egypťanov. V tejto súvislosti asi najmarcantnejším príkladom sú pyramídy, hrobky egypťských faraónov z obdobia Starej ríše, ktoré boli svojimi stranami orientované do svetových

strán. Najpresnejšie orientovanou stavbou tohto druhu je pyramída, ktorú si nechal v Gíze postaviť panovník 4. dynastie Chufu. Predpokladá sa, že Egypťania pri orientovaní pyramíd aplikovali niektorú z metód, ktoré boli založené na pozorovaniach pohybov hviezd alebo slnka. Aj v nasledujúcom období je možné sa stretnúť s astronomicky orientovanými stavbami. Patrí k nim Veľký skalný chrám v lokalite Abú Simbel, ktorý nechal vytiesať panovník 19. dynastie Ramesse II. Zvláštnosťou tohto chrámu je orientácia jeho hlavnej osi k východnému horizontu. Jeho solárny charakter podčiarkuje skutočnosť, že dvakrát v roku lúče vychádzajúceho slnka prenikali chrámom a dopadali na božstvá, ktorých podobu boli vytesané v najzápadnejšej časti chrámu. Prebiehajúce výskumy v Egypte priná-

šajú stále nové objavy. Je ním aj nález v lokalite Nabta, asi 100 km západne od Abú Simbelu. Ide o neolitické osídlenie v oblasti, do ktorej v minulosti zasahoval pás sezónnych dažďov. Archeológovia tu okrem iného odhalili komplex monolitov, pripomínajúci Stonehenge. Tieto boli pôvodne vytýčené a zámerne usporiadane do astronomicky významných smerov. Odborníci sa

domnievajú, že popri ostatných bolo jednou z ich funkcií oznamovať príchod obdobia dažďov, a to na základe pozorovania pohybov slnka. Skutočnosť, že už v tomto období sa na území Egypta stretávame s astronomicky orientovanou stavbou, nás núti k zamysleniu a prehodnoteniu niektorých názorov na neolitické kultúry v tejto oblasti.

L. Kaminská: Záchranný výskum na trase plynovodu

Záchranný výskum bol vyvolaný výstavbou plynovodu DN 700 Užhorod - Vojany.

V Čičarovciach sa na pieskovej dune Veľká molva preskúmalo 35 objektov z neolitu, eneolitu, doby bronzovej, doby rímskej a zo stredoveku.

Táto polykultúrna lokalita bola najintenzívnejšie osídlená na konci eneolitu skupinou Nyírség-Zatín, kedy bola osada dokonca chránená priekopou. Druhýkrát bola piesková duna veľmi intenzívne osídlená v mladšej dobe rímskej. Do

tohto obdobia patrí aj unikátna pec na vypalovanie keramiky.

Po ukončení výskumu v Čičarovciach pokračovali odkrývky objektov v dvoch polohách v katastri obce Ruská.

V polohe Pri cintoríne (Ruská 1) boli odkryté 3 včasnostredoveké objekty. Do tohto obdobia patrí aj najintenzívnejšie osídlenie (Ruská 2) v polohe Čierna zem, kde sa odkrylo celkom 24 objektov, a to nielen zo včasného stredoveku, ale aj objekty z doby bronzovej, laténskej a rímskej.

T. Nešporová: Hromadné nálezy kováčskych výrobkov z okresu Trenčín

Tému príspevku tvoria hromadné nálezy kováčskych výrobkov z lokalít v okrese Trenčín, získané v posledných rokoch.

Najväčším depotom, čo do počtu kusov, ale aj svojím významom, je nález zo Zemianskeho Podhradia-Martákovej skaly. Depot obsahoval prevažne polnohospodárske náradie, a to radlice (lemeše), klcovnice, motyky a krojidlo. V depote bolo zastúpené kováčske náradie - vyhňové kliešte, pákové, resp. čapové so zobákovite ohnutými čelusťami. Posledným zastúpeným výrobkom v depote je veľký kľúč s troma trními zo skupiny hákovitých kľúčov.

Okrem hromadného nálezu sú z polohy Martákova skala nové nálezy prevliečok strmienkového typu so štítkom oválneho a hranatého tvaru, zdobené za tepla vyrážanou výzdobou, zora-dovač remeňov a iné kovy.

Na základe starších a nových nálezov je zrejmé, že Martákova skala bola na strednom Považí

významným centrom s obchodno-remeselníckou, ale aj centrálnou funkciou s bojovníckou zložkou obyvateľstva už od prvej tretiny 9. stor.

Rozsahom menší je depot z Trenčianskych Teplíc, z polohy Čertova skala. Obsahoval železné kosáky, krojidlo a fragment otky. Kosáky podla typológie M. Beranovej patria typu BI, s datovaním do obdobia 8.-10. stor. Črepový materiál a iné kovové predmety (napr. ostrohy) dátujú lokalitu do 9. stor.

Zaujímavým hromadným nálezom, ktorý súvisí s kováčskou dielňou, je depot z hradu Uhrovec (okr. Topoľčany) už z obdobia stredoveku až novoveku. Obsahoval surovinu vo forme sekáčovitých tvarov s otvorom, určeným na prevlečenie drôtu.

Uvádzané sú jednak ojedinelé nálezy, ktoré sú dôležité pre poznanie jednotlivých lokalít, jednak dôvody ukladania hromadných nálezov.

XXXI. MEDZINÁRODNÁ KONFERENCIA ARCHEOLÓGIE STREDOVEKU

V dňoch 27.-30. septembra 1999 sa v Banskej Bystrici uskutočnilo v poradí už 31. vedecké podujatie, na ktorom sa zúčastnilo 104 odborníkov z archeologických, pamiatkových a múzejných pracovísk a vysokých škôl. Organizátorom konferencie, ktorá sa konala v priestoroch Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela, bol Pamiatkový ústav Bratislava, stredisko Banská Bystrica, v spolupráci s Univerzitou Mateja Bela, Archeologickým ústavom SAV v Nitre a Stredoslovenským múzeom v Banskej Bystrici.

Hlavnou témou konferencie bolo stredoveké mesto a jeho zázemie, preto aj tri hlavné referáty, odprednášané A. Ruttkayom, F. Gabrielom a M. Slivkom, mapovali sídliskové zázemie mesta a činitele zohrávajúce úlohu v mestotvornom procese. Ďalších 41 referátov bolo rozdelených do siedmich tematických okruhov, 17 referátov sa prezentovalo v panelovej diskusii v rámci večerného bloku.

Počas celodennej exkurzie dňa 30. 9. 1999 si

účastníci prezreli tri ranogotické kostoly (Sv. Martina v Čeríne, Sv. Matúša v Zolnej a Sv. Františka Serafínskeho v Ponikách). Exkurzia pokračovala prehliadkou výskumu minoritského kláštora a ranogotického kostola v Slovenskej Ľupči a skončila návštěvou stredovekého hradu. V rámci prehliadky Mestskej pamiatkovej rezervácie v Banskej Bystrici navštívili účastníci archeologický výskum barbakanu v Mestskom hrade. Počas prehliadky Stredoslovenského múzea si prezreli výstavu „Z klenotnice Stredoslovenského múzea“, na ktorej boli prezentované archeologicke nálezy z MPR Banská Bystrica, získané počas posledných štyroch výskumných sezón.

V úvode spoločenského večera, konaného v posledný deň podujatia, boli zhodnotené výsledky konferencie a dohodlo sa aj predbežné miesto jej nasledujúceho konania v západných Čechách.

M. Mácelová

PODUJATIA PRI PRÍLEŽITOSTI JUBILEA POPULARIZÁTORA ARCHEOLOGICKEJ A HISTORICKEJ VEDY VOJTECHA ZAMAROVSKÉHO

Vojtech Zamarovský sa narodil 5. 10. 1919 v Trenčíne, tu aj maturoval na Štátom československom reálnom gymnáziu L. Štúra v roku 1938. Po maturite rok študoval na Vysokej škole obchodnej v Prahe, odkiaľ odišiel študovať na Právnickú fakultu Slovenskej univerzity v Bratislave, kde získal titul JUDr. Študoval aj na Vysokej škole obchodnej v Bratislave a Prahe, toto štúdium ukončil v roku 1948.

Pracoval v oblasti bankovníctva a na rôznych ústredných úradoch v Prahe a Bratislave. Od roku 1953 bol zamestnaný v Štátom nakladateľstve krásnej literatúry v Prahe, kde sa začal venovať prekladateľskej tvorbe. Je držiteľom mnohých cien, z ktorých spomenieme aspoň tie novšie: Cena Egona E. Kischa (1992), Pocta Š. B. Romana (1995), Rad Ľudovíta Štúra II. triedy udeľený prezidentom SR (1997). V roku 1997 vznikol Klub Vojtecha Zamarovského v Trenčíne.

Pôvodná tvorba V. Zamarovského je literatúrou faktu. Svojím dielom chcel programovo budovať most medzi vedou a širokou čitateľskou obcou. Usiloval sa byť prístupný a príťažlivý, nie však na úkor vedeckej presnosti. Sporné otázky

and Palaeo-ecological Consideration of Aurignacian in Europe and Near East; Farkaš, Z./Turčan, V.: Včasnostredoveká sklárska pec v Bratislave na Devínskej Kobyle; Hanuliak, M.: Reálne faktory a ich účasť pri vystrojovaní hrobov v 9.-12. storočí; Fusek, G.: Gräber mit Apradenmünzen aus dem Gräberfeld von Šindolka in Nitra. Spomienka - Vojtech Budinský-Krička (M. Lamiová-Schmiedlová). In memoriam - Za Štefanom Hrebíčkom (E. Kolníková); Pavel Koštuřík (G. Nevizánsky). Jubileá - (O. Oždáni). Správy - Metallography '98 (E. Mirošayová); 31st International Symposium on Archaeometry (I. Cheben/D. Hovorka); Pracovný seminár na Bratislavskom hrade (P. Bednár); 3. kolokvium „Obdobie popolnicových polí a doba halštatská (J. Bátorá); 4th Annual Meeting European Association of Archaeologists (T. Štefanovičová); Sympózium „Der nordkarpatische Raum in der Spätbronzezeit (R. Kujovský). Recenzie - Darwill, T. C.: Prehistoric Britain from the air: a study of space, time and society (I. Kuzma); Nachrichten aus Niedersachsens Urgeschichte (J. Labuda); Ramsl, P. C.: Inzersdorf-Walpersdorf. Studien zur späthallstatt-/laténezeitlichen Besiedlung

im Traisental, Niederösterreich (G. Březinová); Říhovský, J.: Die Lanzen-, Speer- und Pfeilspitzen in Mähren (K. Marková).

OTÁZKY NEOLITU A ENEOLITU NAŠICH KRAJÍN - 1998. Zborník referátov zo 17. pracovného stretnutia bádateľov pre výskum neolitu a eneolitu Čiech, Moravy a Slovenska. Dudince 22.-24. 9. 1998. Zostavovateľ: I. Kuzma. Vydal Archeologický ústav SAV v Nitre v edícii Materialia Archaeologica Slovaca - Communicationes, zv. II. Nitra 1999.

AKTUELLE PROBLEME DER ERFORSCHUNG DER FRÜHBRONZEZEIT IN BÖHMEN AND MÄHREN AND IN DER SLOWAKEI. Zostavovatelia: J. Bátorá a J. Peška. Zborník referátov z konferencí o aktuálnych problémoch výskumu staršej doby bronzovej v Čechách, na Morave a na Slovensku. Vydal Archeologický ústav SAV Nitra a Ústav archeologické památkové péče Olomouc v edícii Archaeologica Slovaca Monographiae - Communicationes, zv. I. Nitra 1999.

Redakcia

SPOLOČENSKO-VEDECKÉ PODUJATIA

OPEVNENIA SEVEROZÁPADNÉHO SLOVENSKA

Považské múzeum v Žiline inštalovalo dňa 25. 5. 1999 výstavu „Opevnenia severozápadného Slovenska“ vo výstavnej miestnosti Budatínskeho zámku. Sú tu prezentované opevnenia od obdobia eneolitu po stredovek, vrátane stredovekých hradov v danom regióne. Najstaršími sú hrádky badenskej kultúry, ktoré sa doteraz podarilo identifikovať iba v oblasti Púchova a Považskej Bystrice (Dolný Moštenec-Skalice, Dolná Maríková-Široká, Bolešov-Podhorie-Skalice, Hatné-Hrádek, Púchov-hornokočkovská Skala).

V ďalšom stupni budovania opevnení však už dominujú hradiská lužickej kultúry z neskorej doby bronzovej až staršej doby železnej. Medzi nimi vyniká najmä Divinka-Velký vrch. Zistili sa aj ďalšie: v Ovčiarsku - Háj, v Zástraní - Straník, v Jasenici - Hradisko, Hradisko v Žiline-Závodí, v Kvašove - Ostrá hora, v Púchove - Skalka, Kyšuckom Novom Meste-Oškerce - Malé Vreteno, v Hornom Vadičove - Ladonhora. Rozsiahle vý-

šinné sídlisko sa nachádza na polohe Skalice v Mikušovciach, jeho rozloha presahuje 40 ha. V jeho areáli sú aj samostatné polohy Malé a Veľké Hradište. Na území obce sa objavili tri rozsiahle popolnicové pohrebiská. Zo Skalíc pochádza unikátny nález - časť hlinenej formy na odlievanie bronzových tordovaných nákrčníkov, ktorá sa po vychladnutí bronzoviny musela rozbiť a pre ďalší predmet sa urobila nová forma. Dokonca sa tu našli aj dva zlomky podobného nákrčníka.

Opevnenia púchovskej kultúry prekonali svojím počtom, ale aj rozsahom zaujatého územia všetky staršie dovtedy známe hrádky i hradiská. Vyše tridsať hrádkov a do 10 hradísk púchovskej kultúry rozmiestnených na území severozápadného Slovenska je tiež výrazným dôkazom mimoriadnej hustoty osídlenia regiónu. Vymenovať všetky hrádky púchovskej kultúry by zabralo príliš veľa miesta, preto sa obmedzíme len na tie,

z ktorých máme výraznejšie nálezy alebo sa na nich robil podrobnejší prieskum, prípadne zisťovací výskum.

Predovšetkým musíme spomenúť lokalitu Jasenica-Predná hôrka, ktorá je známa už od roku 1958 a kde sa doteraz okrem podrobného prieskumu urobilo aj geodetické zameranie polohy. Okrem výraznej púchovskej keramiky vrátane niekoľkých veľkých zásobníčov sa tu našlo vyše 60 kovových predmetov, z toho niekoľko železných a jedna bronzová spona A 67, vyše 20 streličiek do šípov, viacero typov nožov, železny klúč, tordované železne háčky, malá radlica alebo dláto a ďalšie. Z hrádku v polohe Hradisko v Gbelanoch pochádza aj väčšie množstvo spálených obilovín - štyri druhy pšenice, jačmeň a oves, ako aj veľké množstvo semien burín, ktoré však doteraz neboli ešte komplexne spracované.

Hrádky púchovskej kultúry väčšinou zanikli aj spolu s hradiskami v tzv. katastrofickom horizonte a len na niektorých hradiskách sa život obnovil aj v staršej dobe rímskej. Možno sem predovšetkým zaradiť Skalku v Púchove, odkiaľ pochádza aj najviac importov z rímskych provincií, vrátane kahancov, balzamárií, terry sigillaty, panónskej keramiky aj rímskych mincí.

Mince sa na severozápadnom Slovensku razili už v 1. stor. pred n. l. Najznámejšou bola strieborná minca z Divinky-Velkého vrchu, ktorá sa našla ešte v roku 1973 pri výskume tohto hradiska. Teraz je už minci divinského typu viacero. V roku 1997 sa našla úplne podobná minca na Považskom hrade, kde bolo tiež väčšie opevnenie púchovskej kultúry. Ďalších najmenej 5 kusov pochádza z lokality Hradište pri Košeci-Nozdroviciach. Okrem nich tu boli aj dve mince veľkobystereckého typu, jedna minca typu s mušľou, minca kmeňa Eraviskov, jedna minca typu Velem a dva rímske republikánske denáre.

Unikátnym nálezom je však keltská strieborná minca nitrianskeho typu z Jasenice-Prednej hôrky, ktorá z doteraz známych mincív tohto typu (spolu 14 kusov), uložených vo viacerých múzeách Európy, má ako jediná presné miesto nálezu. Okrem nej je na výstave prezentovaných ďalších skoro 500 kusov exponátov asi z 30 lokalít, ktoré sú však iba zlomkom toho, čo sa na týchto náleziskách podarilo získať.

Medzi unikátné pamiatky môžeme zaradiť súbor veľkých bronzových ihlic s guľovitou hlavičou, ktoré sa našli pri hradisku Háj v Ovčiarsku (pôvodne tu bolo 30 kusov ihlic). Súbor kováčskych nástrojov a výrobkov zo železa, pochá-

dzajúci z 9. stor. (spolu 22 kusov), sa objavil v blízkosti hradu Vŕšatec. Štítok bronzového veľkomoravského prsteňa s motívom kríža, ktorý zrejme symbolizuje prenikanie kresťanstva na severozápadné Slovensko pochádza z Veľkého vrchu v Divinke. Dôležitými pamiatkami sú aj nálezy keramiky 14.-15. stor. z priekopy obopínajúcej stredoveké mesto Žilinu.

Zo slovanských opevnení sú na výstave prezentované iba Veľký vrch nad Divinkou a nové hradisko Mesciská pri Pruzine. S veľkou pravdepodobnosťou možno predpokladať, že opevnenia boli už v 9. stor. aj na hradných kopcoch neskorších stredovekých hradov Vŕšatec, Lednica, Hričov. V prípade Strečna to možno tvrdiť s väčšou mierou pravdepodobnosti, pretože sa tu počas výskumu našiel aj mür z nasucho kladených kameňov, datovaný nálezmi veľkomoravskej keramiky do 9. stor.

Stredoveké hrádky datované získanými nálezmi do 12.-15. stor. sa nachádzajú často na tých istých polohách, kde bolo už aj staršie osídlenie (Hatné-Hrádek, Gbelany-Hradisko, Púchov-hornokošická Skala, Radola-Koscelisko), alebo v blízkosti väčších opevnení, napr. Divina-Hradisko je tesne vedľa Veľkého vrchu nad Divinkou, Strečno-Bašta nedaleko od hradu Strečno, Nezbuská Lúčka-Hrádek v nie veľkej vzdialnosti od Starého hradu.

Stredoveké hrady severozápadného Slovenska sú na výstave spomenuté v sprievodnom texte, len hrad Strečno prezentujeme v celej vývojovej škále jednotlivých fáz jeho výstavby od 14. do 17. stor. Pri historicko-architektonickom výskume Ing. arch. Zdeňka Gardavského, CSc., v roku 1974 sa zistilo 9 hlavných a 32 vedľajších stavebných fáz budovania hradu do jeho maximálneho rozsahu v polovici 17. stor., keď dosiahol hradný komplex dĺžku 165 a šírku 61 metrov. Zánik hradu koncom 17. stor. predznamenal postupný zánik aj ďalších hradov, ktoré opustili ich majitelia a prestáhovali sa do pohodlnnejších kaštieľov v jednotlivých obciach.

Opevnenie stredovekých miest sa podarilo identifikovať iba v prípade Žiliny, keď už v roku 1974 pri stavbe novej budovy terajšej Všeobecnej úverovej banky bol v základovej jame viditeľný priebeh stredovekej priekopy datovanej drobnými črepmi do 15. stor. Túto priekopu sa podarilo opäť zachytiť na opačnej strane areálu historického jadra mesta pri stavbe dvoch budov na ulici Dolný val. Poslednou príležitosťou overiť si priebeh priekopy bolo počas rekonštrukcie Ma-

riánskeho námestia a príslušných ulíc v roku 1995.

Na Hodžovej ulici oproti budove Prvej komunálnej banky a bývalej Sporiteľne sa dali sledovať dokonca dve priekopy za sebou v profile ryhy mestskej kanalizácie. Vonkajšia, široká 3 m, ob-sahovala najmä nálezy z obdobia novoveku a mohla by korespondovať s opevnením mesta počas povstania Františka Rákociho II. V druhej priekope, situovanej v profile ryhy bližšie k jad-

ru mesta, ktorá mala šírku 5m a v dolnej časti ju vypĺňala čierna bahnitá zemina, bolo niekoľko zlomkov nádob, dno gotického pohára, dve držadlá pokrievok zo 14.-15. stor., ba dokonca sa tu našla aj celá kožená čižma. Výstava „Opevnenia severozápadného Slovenska“ bola v Budatínskom zámku otvorená do konca novembra.

J. Moravčík

ARCHEOLOGICKÁ VÝSTAVA V SENI, OKR. KOŠICE

Súčasťou osláv 750. výročia prvej písomnej zmienky o obci Seňa, ktoré sa uskutočnili v dňoch 4.-6. 6. 1999, bolo aj otvorenie archeologickej výstavy prezentujúcej výber nálezov z tejto známej lokality. Výstavu pripravili pracovníčky Výskumného pracovného strediska AÚ

SAV v Košiciach M. Lamiová a A. Marková. Výstavu obohatil aj materiál, ktorý poskytlo Východoslovenské múzeum v Košiciach.

M. Lamiová

VÝSTAVA „BOHOVIA A MÚMIE“

Priestory Mestského múzea v Bratislave patrili od 15. júna do 19. septembra 1999 pamiatkam zo starého Egypta. Expozícia „Bohovia a múmie“ s podtitulom „.... (nech) kráča po krásnych cestách Západu“, pôvodne plánovaná do 27. júla, bola dvakrát predĺžená a predstavila početným slovenským i zahraničným návštěvníkom egyptské pamiatky (egyptiaka) z depozitárov troch bratislavských múzeí - z Archeologickej múzea SNM, Mestského múzea a Prírodovedného múzea SNM.

Koncepcne pozostávala výstava z troch častí, zodpovedajúcich troma expozičným miestnostiam. Vstupný koridor naviac zoznamoval návštěvníkov s geografiou a chronológiou Egypta a poskytoval stručný úvod k slovenským egyptologickým zbierkam.

Prvá miestnosť predstavovala prechod medzi svetom živých a mŕtvych. V jej centre sa nachádzali vzácné sošky egyptských hodnostárov, v troch okolitých vitrínach boli nádoby (od prehistorických až po súčasné, vychádzajúce z tradície), hudobný nástroj či pohrebný kužeľ. Sprievodné panely informovali o typoch egyptských hrobiek a o staroegyptských sviatkoch.

Druhá miestnosť najviac prilahovala návštěvníkov. Vytvárala dojem pohrebej komory a v jej strede sa nachádzali dve múmie s kanopami. Nedaleko bola vitrína s u nás jedinečnými mú-

miami malých krokodílov. V inej vitríne sa nachádzali drevené a textilné súčasti pohrebnej výbavy. Vystavené predmety boli obohatené o texty týkajúce sa mumifikácie, pohrebných zvykov, typov múmiových schránok a eschatologických predstáv.

Záverečná miestnosť bola venovaná staroegyptským bohom, náboženstvu a mágii. Vyplňali ju záhrobní služobníci - vešebty, posvätné skaraby, šperky a plastiky. Tretia, „nepravá“ múmia niesla na hrudi súbor ochranných amuletov. Dve vitríny obsahovali širokú škálu bronzových plastík bohov, ktoré dopĺňal sprievodný panel písuci o viere v bohov.

Celá výstava bola ilustrovaná početnými fotografiemi egyptských pamiatok a reálií z archívu Nadácie Aigyptos. Počas jej trvania sa premietal krátky dokumentárny film, ktorý vznikol za spolupráce Nadácie Aigyptos a grantovej úlohy agentúry MŠ SR a SAV (VEGA). Sprievodnými akciami boli tiež dve egyptologické prednášky a maliarska súťaž pre deti.

Kurátorom výstavy bola PhDr. Regína Vidová z Mestského múzea v Bratislave a autorom scénára spolu so stručným samizdatovým katalógom výstavy bol PhDr. Jozef Hudec z Kabinetu orientalistiky SAV v Bratislave.

Návštěvníci výstavu oceňovali, mali však niekoľko pripomienok k rozmiestneniu popisiek.

Dobrý dojem z výstavy trochu pokazil záverečný týždeň, kedy boli z expozičných priestorov ne-

citlivo odstránené sprievodné texty a ilustračné fotografie.

J. Hudec

I. MÚZEJNÝ SALÓN PODUNAJSKA

Dňa 17. septembra 1999 bol v hlavnej budove Podunajského múzea v Komárne otvorený I. múzejný salón Podunajska, ktorý sa realizoval v rámci ročnej kampane „Európa, spoločné dedičstvo“ (september 1999 - september 2000), vyhlásenej Radou Európy. Na organizáciu tohto podujatia sa okrem uvedenej inštitúcie podielali aj Prírovodové múzeum SNM v Bratislave, Rakúske velvyslanectvo a Rakúske kultúrne centrum v Bratislave, Žitnoostrovské múzeum v Dunajskej Strede, Združenie maďarských pe-

dagógov na Slovensku - Spolok predškolskej pedagogiky a EURO INVESTA, a. s., v Bratislave. Súčasťou múzejného salónu boli nasledujúce výstavy: Paleontologické nálezy Podunajska, Život ľudu na Podunajsku (výstava národopisných fotografií), Dunaj (výstava umeleckých fotografií Inge Morath), Krojané bábiky z južného Slovenska, Nádvorie Európy (prezentácia makety nového spoločenského centra v meste Komárno).

Redakcia

ĽUD GRIFOV A LEVOV

V Tekovskom múzeu v Leviciach, v Dobóvskom kaštieli levického hradného areálu bola dňa 11. 10. 1999 sprístupnená archeologická výstava „Ľud grifov a levov. Avarske pohrebisko v Komárne - Lodeniciach“, ktorá vznikla v spolupráci s Podunajským múzeom v Komárne a potrvá do 5. 12. 1999.

Odborný pracovník tohto múzea Dr. Trugly Sándor na uvedenej lokalite odkryl v priebehu 10 výskumných sezón 153 hrobových celkov, z nich 63 predstavovalo bohatu vybavené jazdecké hroby. Skúmané pohrebisko patrí k najvýznamnejším náleziskám z doby avarskej kaganátu v Karpatskej kotline. Hrobové nálezy, napríklad liate pozlátené bronzové kovania opaskov a konského postroja, sú unikátnymi výrobkami umeleckých remeselníkov. Ich výzdobu tvoria ľudské postavy, vyobrazenia zvierat a rastlinné ornamenty. Na kovaniach bol s obľubou zobrazovaný grif, orol, lev a diviak, nechý-

bajú však ani výjavky zvieracích zápasov. Zvláštne pozornosť si zaslhuje veľké nákončie remeňa s vyobrazením zápasu človeka s levom a kovanie s motívom orla a kríža. Z kovaní konského postroja treba spomenúť faléry zdobené zvieracími hlavičkami. Do jazdeckých hrobov boli uložené aj zbrane (šable, kopije, charakteristický avarský reflexný luk), v hroboch žien a detí sa našli náušnice, korálky, kostené ihelníky, železné nože a iné.

Avarske kmene stredoázijského pôvodu osídli oblasť Komárna koncom 7. storočia. Bohaté jazdecké hroby patrili nepochybne vojenským družinám náčelníkov, resp. údelných kniežat, ktorí reprezentovali ústrednú moc. V priebehu 8. stor. sa územie dnešného Komárna stalo v rámci Karpatskej kotliny významným vojensko-strategickým centrom.

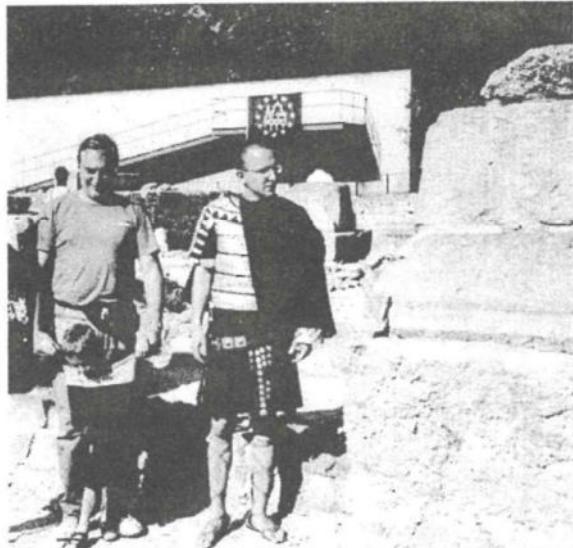
Redakcia

RIMANIA NA DUNAJI

Ked v máji 1999 prišiel podnet z Okresného úradu Bratislavá V, aby sa Mestské múzeum v Bratislave zapojilo do Kampane Rady Európy, trvajúcej od septembra 1999 do septembra 2000, s tému „Európa, spoločné dedičstvo“, z veľkého

počtu svojich možností v hlavnom meste Mestské múzeum upriamilo svoju pozornosť na Múzeum antickej Gerulaty v Rusovciach.

Táto expozícia Mestského múzea v Bratislave, aj keď sa nenachádza v centre mesta, ktoré je

cieľom prevažnej väčšiny turistických návštev metropoly Slovenska, predsa svojím významom spĺňa všetky náročné kritériá zdôrazňované organizátormi Kampane. Spoločná história štátov, a to nie iba priamo susedných, dotýkajúcich sa rímskeho Limesu, je určitým pojítkom európskej kultúry nielen v našom regióne.

Pri zvažovaní tematiky, ako i cielenia podujatia, ktorú skupinu občanov by sme mali osloviť, naša voľba padla na deti. Ako je známe z pedagogiky, deti sa najlepšie učia veľmi nezáživne predmety a hlavne témy hrou. Hoci v našej expozícii prevažuje trojrozmerný materiál, prezentáciou ukázok kvalitnej detskej literatúry, ktorá sa venuje dávnym civilizáciám a histórii, ako aj špeciálne Rímskemu impériu, sme doplnili detskému návštěvníkovi vnímanie základných otázok, ktoré boli Rimania a asi ako žili aj na územiaciach Panónie, v dotyku s Dunajom. Pre tento cieľ sme pre deti usporiadali odborný výklad o rímskom osídlení v Rusovciach, pričom už lektori - študenti a absolventi archeológie z Bratislavu a Nitry, oblečení do kostýmov doby rímskej, boli zárukou, že vzbudia v deťoch požadovaný záujem o problematiku. Kvízu, ktorý sme usporiadali nadvážne na odborný výklad, sa zúčastnilo veľké množstvo detí a prekvapením bolo vysoké percento správne zodpovedaných otázok. Aj keď možno iba kvitovať, že stimulom boli aj prekrásne ceny - knihy vydavateľstva SLOVART s historickou tematikou a kópie rímskych mincí. V areáli múzea mohli návštěvníci pozorovať pri práci hrnčiara a kamenosochára, čím sme chceli upriamiť pozornosť na výrobu keramiky, ktorej nálezy tvoria najpočetnejší sú-

bor nálezov na archeologických lokalitách. Kamenosochár, ktorý počas niekoľkých hodín pomocou klasického kamenosochárskeho náradia s veľkou dávkou invencie vytvoril hlavu leva z pieskovca, dokladoval prítomným, že veľmi podobným spôsobom vznikli kamenné stény, oltáre a reliéfy z doby rímskej, prezentované v múzeu. Pre deti i dospelých bolo veľmi zaujímavé opakovanie spôsobu písania rímskych číslic, letopočtov a podobne.

Pretože jeseň je časom zberu úrody ovocia, prezentovali sme okrem ochutnávky aj spôsob rímskeho stolovania na ležadlách.

Krásne a čisté detské videnie sa prejavilo v kreslení rôznych tém z doby rímskej, videných a zažitých priamo v našom múzeu, čím sa opäť potvrdila nesmierna užitočnosť zámeru podujatia.

Veľmi obliehaným miestom bol priestor, kde bolo možné hrať s „rímskym vojakom“ v kocky, vyrobené podľa originálu z minuloročných archeologických výskumov na stavbe Odkanalizovanie Rusoviec. Záujem detí prilákal aj kolegumizmatik Anton Fiala v dobovom oblečení. Formou hry „hlava - orol“, sa deti dozvedeli o minciach ako o platidle, o spôsobe výroby, o výzdobe, ako aj o dôležitosti nálezov mincí ako datovacieho materiálu.

Areál Múzea anticej Gerulaty má vhodné rozčlenenie plôch, takže bolo možné aj pre najmenšie deti umiestniť ako rozptýlenie vidiecku ZOO s pastierom v dobovom oblečení. Mimoriadne osviežujúcim bodom programu bola ochutnávka chleba upečeného podľa zachovaných predloh, čím prítomní ocenili príspevok čuňovskej pekárne.

Rodičia boli spokojní, že sa ich deti v areáli pohybovali pri zmysluplných aktivitách voľne, bez organizovania pohybu návštěvníkov, čo vytvorilo mimoriadne príjemnú pohodu aj vďaka peknému počasiu.

Počas celého podujatia sa pre návštěvníkov premietali veľmi zaujímavé videokazety s archeologickou tematikou v kludovom priestore nadvážujúcom na interiér expozície. V exteriéri bolo riešené občerstvenie s pohodlným sedením pri stoloch. Záverom možno konštatovať, že podujatie bolo prínosom pre deti, pričom komorná atmosféra tohto neveľkého múzea s jeho exteriérom pripravila všetkým návštěvníkom - deťom či dospelým - veľmi užitočné kultúrne, oddychové, radostne prežité odpoludnie.

Priamo z podujatia, aj po ňom, máme množstvo ohlasov, kde sa občania dožadujú opakova-

nia podobných akcií. To nás presviedča o tom, že je možné v našej činnosti pokračovať, čím sa vytvorí priestor aj pre ďalších návštevníkov pri vzdelávaní svojich detí hrou v našom múzeu. Môžeme s úžasom konštatovať, že všetci sponzo-

ri a spolutvorcovia tohto podujatia spontánne a velkoryso podporili našu myšlienku, za čo im vyslovujeme ešte raz našu vdaku.

J. Jezná - J. Schmidtová

VIII. STRETNUTIE VÝCHODOSLOVENSKÝCH ARCHEOLÓGOV

Vo výskumnom pracovnom stredisku AÚ SAV v Košiciach sa dňa 8. 6. 1999 uskutočnilo „VIII. stretnutie východoslovenských archeológov“. V prvej časti odzneli prednášky: Javorský, F.: Archeologické výskumy na diaľnici - Spiš 1998; Šiška, S.: Výšinné sídliská bukovohorskéj kultúry - fenomén neolitickej spoločenstiev; Soják, M.: Nové výskumy a prieskumy na Spiši; Lamiová, M.: Nové poznatky o dobe sťahovania národov na východnom Slovensku; Ďurišová, M.: Vý-

skumy v Košiciach v roku 1998; Markušová, K.: Pastofóriá na východnom Slovensku a Miroššayová, E.: Formovanie kultúry doby halštatskej na východnom Slovensku.

Druhá časť stretnutia bola venovaná prednáške dr. hab. J. Chochorowského z Jagelovskej univerzity v Krakove: Výskum skýtskeho kurhanu v Ryžanovke na Ukrajine!

M. Lamiová

KONFERENCIA „ZLATO NA SLOVENSKU“

V dňoch 15. až 18. júna 1999 sa v priestoroch Banského domu a Stredného odborného učilišta lesníckeho v Banskej Štiavnici uskutočnila významná multicisciplinárna konferencia. Jej hlavným cieľom bolo priblížiť dejiny ťažby zlata na Slovensku, poukázať na historický a celospoločenský význam využívania zlata v minulosti, informovať širokú odbornú verejnosť o výsledkoch prospekcie zlata v rôznych častiach Slovenska, o odhadoch jeho zásob a možnostiach využitia v súčasnosti.

Na konferencii odznelo skoro 80 geologických, historických, archeologických, numizmatických a kunsthistorických príspevkov. Sedemdesiat z nich redakčná rada pod vedením P. Greculu, M. Háberu a M. Kaličiaka zaradila do špeciálneho dvojčísla periodika Mineralia Slovaca (č. 3-4/31/1999). Nie je možné spomenúť všetky prednesené referáty, ale z archeologickej hľadiska boli dôležité najmä príspevky E. Miroššayovej (o zlate v pravekých a včasnohistorických kultúrach), J. Labudu (o ryžovaní zlata a počiatkoch osídlenia banskostriavnického regiónu), M. Kučeru (o ranostredovekom dobývaní zlata na Slovensku), E. Kolníkovej a E. Minarovičovej (o najstaršom razenom zlate na Slovensku).

Pre účastníkov konferencie a širokú odbornú

verejnosť sa v priestoroch Slovenského banského múzea v Banskej Štiavnici už 3. júna sprístupnila výstava Zlato na Slovensku (trvajúca do 25. septembra 1999). Výstava bola svojím spôsobom ojedinelá, lebo len máloktojorý z návštevníkov našich múzeí mal doposiaľ možnosť vidieť spolu základné dokumenty, mapy, knihy a iné písomné pamiatky viažuce sa k ťažbe zlatých rúd na Slovensku, zachované banské nástroje a rôzne technické zariadenia na ťažbu a historické pamiatky vytvorené zo zlata - mince, šperky aj predmety na cirkevné obrady.

Súčasť konferencie tvorili tri exkurzie: prehliadka pamiatok Banskej Štiavnice a Kremnice, prehliadka ložiska zlatých rúd na Šurci pri Kremnici, prípadne tu bola aj možnosť sfárať do bane Rozália v obci Hodruša-Hámre.

Záverom treba skonštatovať, že banskostriavnická konferencia o zlate mala veľmi dobrú vedeckú a spoločenskú úroveň. Organizačný výbor podujatia vyslovil nádej, že v budúcnosti bude možné podobné stretnutia venovať aj ďalším dvom geologickej, archeologickej a historicky veľmi dôležitým kovom - striebra a medi. Veríme, že sa ich predsavzatie podarí naplniť.

J. Hunka

NOVÉ PUBLIKÁCIE

KOLIVOŠKO, Š.: SEŇA - SZINA, KAPITOLY Z DEJÍN OBCE. Publikácia bola vydaná pri príležitosti 750. výročia prvej písomnej zmienky o obci. Obecný úrad Seňa 1999.

M. Lamiová

HISTÓRIA BANSKEJ BYSTRICE. DIELO A VÝZNAM EMILA JURKOVICHA. Zborník prác zo seminára konaného pri príležitosti 140. výročia narodenia Emila Jurkovicha vydala Štátна vedecká knižnica Banská Bystrica v r. 1999; 151 strán. Zostavovateľka: D. Šovčíková. Štúdie z histórie, numizmatiky, archeológie, etnológie a výberová bibliografia historiografie a príbuzných vedných odborov. Kolektív autorov: J. Alberty, V. Korim, M. Skladaný, M. Šoka, M. Mácelová, M. Jurkovičová, I. Graus, I. Nagy, J. Darulová, S. Svoráková, M. Bovan, E. Augustínová, D. Šovčíková.

J. MORAVČÍK: ANTON PETROVSKÝ-ŠICHMAN. Vydalo Považské múzeum Žilina v r. 1998 ako II. diel edície Biografie; 55 strán, poznámky a literatúra, angl. resumé. Biografia venovaná prvemu odbornému pracovníkovi PM v Žiline, archeológovi PhD. Antonovi Petrovskému-Šichmanovi.

M. Mácelová

PRÍRUČKA VŠEOBECNEJ MUZEOLÓGIE. Z nemeckého originálu (Friedrich Waidacher: Handbuch der Allgemeinen Museologie. Wien - Köln - Weimar 1993) preložil a slovenskými reáliami doplnil A. Habovštiak. Základná publikácia pre múzejníkov, zaobrájúca sa fenoménom „múzeum“ a jeho postavením v systéme ochrany kultúrneho dedičstva. Vydalo Slovenské národné múzeum - Národné múzeijné centrum. Bratislava 1999, 477 strán. Ide o dosiaľ najlepšiu a najjedenejšiu publikáciu tohto druhu. Jej autor je známy a vynikajúci rakúsky muzeológ, dlhorocný riaditeľ múzea (Landesmuseum Joanneum) a pedagóg na univerzite v Grazi. Renomovaný archeológ a muzeológ Dr. A. Habovštiak, DrSc., bol počas prekladu v stálom kontakte s autorom publikácie, takže odbornej verejnosti sa ponúka veľmi pedantný a korektný preklad prvého vydania z roku 1993, doplnený o novšie doplnky, ktoré obsahuje druhé vydanie

z roku 1995 (Handbuch der Allgemeinen Museologie), ako aj poznámky a vysvetlivky prekladateľa. Publikácia zhŕňa dôležité teoretické a praktické poznatky z muzeológie a naznačuje aj perspektívy jej ďalšieho rozvoja. Určená je pre pracovníkov múzeí a galérií, tiež pre pedagógov a poslucháčov muzeológie. Štruktúra publikácie: Predhovor (F. Waidacher); Slovo na úvod (M. Rybecký); Slovo prekladateľa (A. Habovštiak); Úvod (A. Habovštiak); Exkurz 1 (úvodný všeobecný prehľad o aktuálnej situácii v muzeológii); 1 - Metamuzeológia (predmet poznávania muzeológie, definícia a systém muzeológie); Exkurz 2 (vedecký systém v muzeológii, terminológia, definícia pojmov, poznávacie metódy muzeológie atď.); 2 - Historická muzeológia (dejiny muzeálneho fenoménu, dejiny múzea a muzeálne dejiny, pramene k muzeálnym dejinám, dejiny výskumu, periodizácia, charakteristika pred-, proto-, paleo-, mezo-, neomuzeálneho obdobia atď.); 3 - Teoretická muzeológia (selekcia, tezaurácia, komunikácia, inštitucionálizácia atď.); 4 - Aplikovaná muzeológia (tvorba a správa zbierkového fondu, sprostredkovanie fondu a práca s verejnosťou, plánovanie, organizácia, manažment a ď.); Exkurz 3 (tendencie vývinu a otázky budúcnosti). Základnú teoretickú a praktickú časť príručky dopĺňa Slovník, ktorý uvádzza krátke vysvetlenie a synonymá k pojmom, ktoré sa používajú v muzeológii a v jej príbuzných disciplínach. Nasleduje obsiahly súpis najdôležitejšej literatúry k danej téme, zoznam použitých skratiek a register. Treba uvítať, že sa príručka v preklade a odbornej úprave A. Habovštiaka, dostáva k nám v nanajvyš akutálnej dobe pretože - citujúc poslednú myšlienku z danej publikácie: „Múzeá sú v čase akútneho ohrozenia životného prostredia a hroziacej straty identity schopné zaručiť spoločnosti istotu a dôveru a ukázať jej, kde sa nachádza a kam smeruje“. Knihu si možno zakúpiť v Slovenskom národnom múzeu v Bratislave.

D. Bialeková - M. Mácelová

SLOVENSKÁ ARCHEOLÓGIA XLVI-1, 1998.
Obsah: Články - Bánesz, L.: Socio-historical and Palaeo-ecological Consideration of Aurig-

vždy konzultoval podľa možnosti s odborníkmi s nespornou autoritou. Ako sám uvádza: „Prešiel som onen kúsok sveta, ktorému patrí môj záujem, od Eufratu po Atlantik, od Dunaja a Kaukazu po katarakty Nilu. Prešiel som ho automobilmi i na chrbte dromedárov a peši. Byval som v dobrých hoteloch, v archeologických táborech i stanoch beduínov. Ale to nestaciilo. Videl som len pamiatky, čo sa zachovali na tvári miesta. Za väčšinou umeleckých diel som musel do múzeí. Myslím, že tie najdôležitejšie som si prezrel - od Bagdadu cez Carihrad, Athény, Rím, Paríž, Londýn atď., po New York a Chicago, od Leningradu po Tunis a Káhiru.“

Pôvodná knižná tvorba V. Zamarovského obsahuje diela preložené do ruštiny, maďarčiny, chorvátčiny, gréčtiny, ukrainčiny, estónčiny, nemčiny, rumunčiny, poľštiny, litovčiny. Sám bol prekladateľom latinských, anglických, nemeckých a francúzskych originálov.

Jeho najväčšie práce sú: Bohovia a hrdinovia antických bájí; Bohovia a králi starého Egypta; Dejiny písané Rímom; Ich veľičenstvá pyramídy; Na počiatku bol Sumer; Návrat do staroveku: Po stopách vlastných kníh; Objavenie Tróje; Vzkriesenie Olympie; Za siedmimi divmi sveta; Za tajomstvom ríše Chetitov.

V. Zamarovský je tiež autorom predslovov, doslovov, poznámok a registrov do knižných diel rôznych autorov. Je autorom adaptácií iných diel, ale aj autorom rozhlasových relácií, scenárov pre film a televíziu, autorom slepeckých tlačí a zvukových kníh, autorom besied a rozhlasových (tiež tlačových) rozhovorov o svojom živote a diele.

Pri príležitosti jeho významného životného jubilea sa uskutočnili viaceré podujatia (Trenčín, Trenčianske Teplice, Bratislava), na ktorých bol prítomný, napriek svojmu zdravotnému stavu. V Trenčíne bol vzácný host prijatý primátorom mesta a ďalšími krajskými funkcionármi. V Dome štátnej správy sa stretlo okolo stovky záujemcov na odbornom seminári „Život a dielo Vojtechu Zamarovského“, na ktorom odzneli

prednášky na tému: tvorba V. Zamarovského, ohlas jeho diel v Rusku, genealógia rodu Zamarovských, knižnica rodu Zamarovských, stredné Považie a antický svet, inšpirácia diela V. Zamarovského pre poznanie najstarších dejín Slovenska a Zamarovského bibliografická prezentácia. Ich prednášateľmi boli Blahoslav Dokoupil, Oleg M. Malevič, Viera Morišová, Milan Šišmiš, Tamara Nešporová, Pavel Dvořák a Ludmila Strohnerová.

Na vernisáži výstavy „Vojtech Zamarovský a jeho dielo dnes“, ktorá bola inštalovaná v Trenčianskom múzeu, sa zúčastnili aj zástupcovia Ministerstva kultúry SR. V. Zamarovskému, kedysi aktívnomu letcovi, odovzdali Medailu M. R. Štefánika a Čestný odznak Klubu slovenských letcov.

Ďalšie podujatia (pri oddychovom pobytu v Trenčianskych Tepliciach) sa uskutočnili v Bratislave. Vydavateľstvo PERFEKT pripravilo jubilantom bohatý program a stretnutia so zástupcami významných inštitúcií. V. Zamarovský prevzal Cenu Slovenskej akadémie vied za popularizáciu vedy, ktorú mu odovzdal predseda SAV Štefan Luby. Čestné členstvo Slovenskej archeologickej spoločnosti odovzdal jubilantom jej bývalý predseda a súčasný podpredseda SAV Dušan Čaplovič. Jubilant ďalej obdržal list Spolku slovenských spisovateľov, čestné členstvo v Nadácii AIGYPTOS a iné ocenenia, medzi ktorými nechýbala ani Cena Klubu literatúry faktu.

Najvýznamnejším bodom programu bolo príjatie V. Zamarovského prezidentom Slovenskej republiky Rudolfom Schusterom v prezidentskom paláci, kde mu prezentor odovzdal striebornú medailu a pozdravný list. Zotrali spolu na neformálnom piateľskom posedení.

Mesto Trenčín a Štátna krajská knižnica Michala Rešetku vydali personálnu bibliografiu Vojtechu Zamarovského, aby tak ocenili trenčianskeho rodáka (od roku 1994 je čestným občanom Trenčína). Zborník príspevkov zo seminára bude vydaný v roku 2000.

T. Nešporová

UDELENIE ČESTNÉHO OBČIANSTVA

Pri príležitosti 785. výročia prvej písomnej zmienky o Zemplíne udelila táto obec Čestné občianstvo PhDr. Márii Lamiovej, CSc., za významný podiel pri archeologickom výskume a

sprístupnení dejín obce. M. Lamiová je autorkou publikácie „Zemplín - obec s bohatou minulosťou“ (Košice 1993).

Redakcia

OCENENIE PROF. LICHARDUSOVI

Predseda SAV Štefan Luby za prítomnosti podpredsedu SAV pre oddelenie vied o spoločnosti a kultúre Dušana Čaploviča, riaditeľa Archeologického ústavu SAV Alexandra Ruttkaya, vedeckého pracovníka Archeologického ústavu SAV Jozefa Vladára a odborného poradcu predsedu SAV Branislava Lichardusa odovzdal dňa 5. 10. 1999 Zlatú čestnú plaketu SAV Ľudovítu Štúra za zásluhy v spoločenských vedách vý-

znamnému nemeckému vedcovi prof. dr. Jánovi Lichardusovi z Univerzity v Saarbrückene v Nemecku. Prof. J. Lichardus sa zaslúžil o poznanie civilizačného prínosu najstarších európskych spoločenstiev a o slovensko-nemeckú vedeckú spoluprácu v oblasti najstaršej histórie.

Redakcia

(prevzaté Správy SAV 20/1999)

ŠTUDENTSKÝ KLUB VIED HISTORICKÝCH

Katedra história FF UKF, Hodžova 1, 949 01 Nitra.

tel: 087 / 413 770 fax: 087 / 512 570 e-mail: hstudents@studnet.sk

Student Club of Historical Sciences, Department of History, Faculty of Philosophy,
Constantine the Philosopher University, Nitra.

MEDZINÁRODNÁ ŠTUDENTSKÁ KONFERENCIA BŘECLAV 1999

Z iniciatívy poslucháčov Ústavu archeologie a muzeologie FF MU v Brne sa v dňoch 22.-23. 10. 1999 v Břeclavi-Pohansku uskutočnilo pracovné stretnutie českých a slovenských študentov archeológie pod názvom „Archeologie na prahu tretího tisíciletia očima studentů“, na ktorom sa zúčastnili bezmála štyri desiatky študentov z Brna, Prahy, Plzne, Bratislav a Nitry. Garantmi odbornosti celej akcie boli vedúci ÚAaM FF MU Brno doc. J. Měřinský a vedúca Katedry archeológie FF UK Bratislava prof. T. Štefanovičová.

Značne široko koncipovaná téma bola ďalej rozdeľená na viacero čiastkových okruhov s homogénnejším obsahom referátov.

Za najprogresívnejšiu možno považovať skupinu referátov zaoberajúcich sa metodikou a výsledkami aplikovania informatických postupov v archeológii, čo napokon dokázal aj rozsah diskusie, ktorú tieto príspevky vyvolali. Informačné siete (P. Adamka) a metódy aplikovania GIS (V. Šmejda - ako názorný model použil analýzu pohrebiska zo staršej doby bronzovej v Holešove) v archeologickej praxi budú v najbližšej budúcnosti tvoriť stabilnú súčasť profesnej činnosti archeológov a ich osvojenie znamená držať krok s trendmi v súčasnem vedeckom svete. Podnetne vyznelo aj porovnanie zahraničnej a slovenskej archeologickej infraštruktúry (práve v tomto sa ukázalo opakovanie podobných podujatí ako veľmi žiaduce),

diskusia sa rozprúdila aj na také okrajové (aspöň na Slovensku) témy, ako sú experimentálna a amatérská archeológia.

Názory nitrianskej archeologickej školy boli na konferencii prezentované štyrmi príspevkami (René Mašaryk, Milan Horňák, Peter Adamka, Jozef Koštial), ktoré pokryli skoro celú škálu tematických okruhov. Jednotlivé referáty budú publikované v študentskom časopise Archaeologia Iuvenis, vychádzajúcom na pôde FF MU v Brne, kde sa archeologicá verejnosť bude môcť oboznámiť s ich obsahom (tentot časopis je pravidelne zasielaný aj na Katedru archeológie FF UKF v Nitre).

Súčasťou stretnutia bola exkurzia účastníkov konferencie na známu archeologickej lokalite a zároveň detašované pracovisko Archeologickejho ústavu AV ČR v Mikulčiciach. Po obhlidke lokality a depozitáru tu boli s dr. L. Poláčkom prerokované aj možnosti vzájomnej spolupráce (s kladným výsledkom).

Druhým veľmi výrazným momentom konferencie bolo nadviazanie (veríme, že trváčich) vzťahov s poslucháčmi českých univerzít a snaha o realizovanie podobného stretnutia v dohľadnej dobe (perspektívne v Nitre na jar 2000). Piateľská atmosféra a úspechy povzbudzujú. Veríme, že za pomoci SAS pri SAV a KA FF UKF v Nitre sa podarí na budúci rok pozvať českých kolegov k nám.

J. Koštial

VÝZNAM REKONŠTRUKCIÍ V ARCHEOLÓGII

Rekonštrukcie ako také sú vlastne (alebo - mali by byť) výslednicou a záverečným výstupom práce archeológov. Obrazové rekonštrukcie obytných stavieb alebo aj celých sídlisk patria určite k tým najzaujímavejším výsledkom práce, ktoré môžu archeológovia poskytnúť odbornej, ale aj širokej laickej verejnosti. Úplne najlepším spôsobom prezentácie výsledkov rekonštrukcií vytvorených „na papieri“ - pri ideálnych podmienkach práce - je zrejme výstavba pravekých skanzenov a experimentálnych centier. Pri každej rekonštrukcii sa však objavia otázky, či bola rekonštrukcia urobená správne, v akej miere je výsledkom odborného posúdenia a vyhodnotenia pozostatkov objektov zaznamenaných archeologickým výskumom a v akej miere je výsledkom uplatnenia intuúcie alebo dokonca fantázie autora a nakoniec, či majú rekonštrukcie vôlebne nejakú vedeckú hodnotu, ak pri nich uplatníme intuiciu, resp. pri akej miere zachowania pozostatkov stavieb môžeme vytvorif ešte vedecky hodnotnú rekonštrukciu? (v tejto súvislosti sa zdá najvhodnejšie konstatovanie, že v archeológii sa aj tak sústavne pohybujeme na hrane poznatelnej skutočnosti a fantázie).

Tieto otázky nie sú vyslovené náhodne. Zaoberal som sa nimi počas dvojročnej práce na diplomovej téme „Urbanizmus a architektúra opevneného sídliska OFK z horizontu II, Barca I“. Pri rekonštrukcii stavebných prvkov domov a ich vzhľadu som chcel pôvodne ako porovnávací materiál zhromaždiť všetky rekonštrukcie domov zo sídlisk staršej doby bronzovej v Karpatskej kotline. Nepodarilo sa, pretože stav publikovania sídliskových situácií (a niekoľko rekonštrukcií) z vymedzenej oblasti a časového úseku je skutočne úbohy. Domnievam sa, že lepšia situácia nie je ani pri publikovaní rekonštrukcií stavieb z iných období praveku. Rekonštrukcie, ktoré sa mi podarilo zhromaždiť, som chcel pôvodne analyzovať, teda preskúmať podklady, ktoré boli pri ich vytvorení použité a naštudovať si spôsob ich tvorby. Nebolo to však možné. Väčšina rekonštrukcií v odborných publikáciách bola použitá iba ako ozdobná ilustrácia (čest výnimkám), bez bližšieho popisu nálezovej situácie a vysvetlenia postupu rekonštrukcie. Rovnako som neuspel pri hľadaní odbornej literatúry, ktorá by sa zaoberala teoretickými problémami interpretácie a rekonštrukcie pravekých stavieb. Jedinou mne znáomou, u nás publikovanou prácou je štúdia S. Vencl „K otázce interpretace pravěkých staveb.“ (Arch. Rozhledy 20, 490-510). S. Vencl sa v nej zaoberal problémom tzv. „kolových stavieb“, teda takto interpretovaných a následne rekonštruovaných objektov na základe zachovaných stôp po koloch, ktoré však nemusia plne vystihovať ich charakter a vzhľad (konštrukciu), a to najmä v prípade, že archeologický výskum zachytil iba pozostatky týchto stavieb na úrovni pod pôvodnou podlahou. Táto problematika úzko súvisí s otázkou, za akých podmienok je potom možné rekonštrukcie vytvorif. Jednoznačne existuje priama úmera medzi stupňom zachowania obytného objektu (alebo

jeho pozostatkov) a možnosťou vytvorenia hodnovernej rekonštrukcie. Rovnako nesmieme zabúdať, že samotnej rekonštrukcii predchádza fáza interpretačná, t. j. určenie alebo aspoň odhadnutie pôvodného účelu (funkcie) odkrytého objektu. V prípade, že sa dopustíme omylu už v tejto fáze práce, môže naša rekonštrukcia dospiť až k absurdným výsledkom. Vhodným príkladom je článok L. Varghu „A Barca bronzkori lakóház“ (Arch. Ért. 82, 48-56), v ktorom je dokonale rozpracovaná rekonštrukcia domu z lokality Barca I. Podkladom pre jej vytvorenie je nálezová situácia odkrytá na tejto lokalite v roku 1941 výskumom F. Tompu. Zaznamenané stopy po koloch, rozdrvená mazanica a iné pozostatky boli interpretované ako obytná stavba. Pri vyhodnocovaní pozostatkov architektúry z lokality Barca I som však zistil, že sonda zmieneného výskumu bola situovaná do valu (ktorý v tej dobe ešte neboli identifikovaný), teda bola odkrytá vnútorná konštrukcia valu, nie obytný objekt.

Na základe svojich skúseností sa pokúsim stručne načrtuť schému postupu tvorby rekonštrukcie obytných stavieb. Dôležité je však uvedomiť si, že interpretácia a následné prvé náznaky tvorby rekonštrukcie prebiehajú a musia prebehnuť už počas odkrývky pozostatkov stavebného objektu. Mnohé cenné a nenahraditeľné informácie nám môžu uniknúť len z dôvodu nedôsledného vysledovania či zaznamenania všetkých podrobností nálezovej situácie, alebo aj z dôvodu zvolenia nesprávnej metódy odkrývky (rozsah príspevku mi neumožňuje bližšie sa zaoberať touto problematikou). Za predpokladu, že máme kvalitne vypracovanú nálezovú dokumentáciu, možno pristúpiť k fáze interpretácie. Prvým krokom je zhodnotenie množstva zaznamenaných pozostatkov a stupňa ich zachovanosti. Nie je našou povinnosťou za každých okolností interpretovať a rekonštruovať. Ak zachované pozostatky neposkytujú dostatočný záchranných bodov, je správnejšie od rekonštrukcie upustiť. Druhým krokom je hodnoverne posúdiť (alebo aspoň odhadnúť), na akej úrovni bol stavebný objekt zaznamenaný (touto otázkou sa zaoberá aj už zmienená štúdia S. Vencl) - nad podlahou, na úrovni poľahlahy, pod podlahou atď., ale aj to, o aký druh stavebného objektu ide - nadzemný, na úrovni terénu, polozemnica, zemnica a podobne. Pre túto fázu navrhujem ako neoceniteľnú interpretáciu pomôcku vypracovať porovnávaciu databázu odkrytých pôdorysov stavieb z rôznych lokalít a období praveku, a to podľa stupňa zachovanosti aj vo viacerých úrovniach horizontálnych rezov. Využije sa pre porovnanie menej zachovaných pozostatkov stavebných objektov a na presnejšie určenie druhu a typu stavby.

Po určení (interpretovaní) druhu stavby možno pristúpiť k fáze rekonštrukčnej. Prvým krokom je vyhodnotenie konštrukčných prvkov stavby - identifikovanie nosných a doplňujúcich prvkov stien a strechy, konštrukčných prvkov steny, typu konštrukcie strechy, použitých druhov stavebného materiálu (vyhodnotenie možností okolitého prírodného prostredia ako

zdroja stavebného materiálu) - podľa výpovedných možností nálezovej situácie. Druhým krokom je spojenie jednotlivých vyhodnotených častí do kompaktného, logického a hlavne funkčného celku (uplatnia sa tu poznatky etnografie a pri vyhodnocovaní statiky navrhnutých modelov domov aj poznatky modernej architektúry). Samozrejme, celý proces tvorby rekonštrukcie vždy ovplyvňuje uplatnenie intuúcie (fantázie) autora rekonštrukcie. Vedecky hodnotná rekonštrukcia by však mala byť spojením vyhodnotenia skutočných (a nie predpokladaných) faktov s logicky a triežovo uplatnenou intuúciou. Tu sa dostávame k otázke rozdielu medzi vedeckou a popularizačnou rekonštrukciou. Rozdiel medzi nimi sa dá objasniť na jednoduchom príklade. Predpokladajme, že budeme rekonštruovať dom, ktorý je zachovaný na úrovni pôvodnej podlahy a je prikrytý súvislou deštrukciou mazanice. Na udupanej podlahe v strednej osi je niekoľko kolových jám, rovnako aj pri dlhších stenách obdĺžnikového domu. Na základe týchto pozostatkov môžeme rekonštruovať detaile konštrukcie steny (mazanica), obvod domu (udupaná podlaha) a nosné prvky stien a krovu (kolové jamy). Obraz však zostáva stále neúplný, pretože nevieme povedať nič o konštrukcii strechy, prípadného stropu, nezistíme ani spôsob spojenia stien v rohoch domu - tu vedecká rekonštrukcia končí. Dotvorenie obrazu do konečnej podoby spadá už do sféry popularizačnej rekonštrukcie. Rekonštrukcia - ak bude publikovaná v popularizačnej literatúre - nie je podriadená požiadavkám vedeckej pravdivosti, tu je uplatnenie fantázie a umeleckej „licencie“ samozrejmé. V prípade, že chce vedecká rekonštrukcia prekročiť hranice vytvorené ob-

medzenými výpovednými možnosťami nálezovej situácie, musí predložiť viaceru variantov riešenia problému, inak môže sklbnut do polohy blízkej popularizačnej rekonštrukcie, kde bude požiadavka vedeckej pravdivosti nahradená požiadavkou po umelecky dokonalom diele.

V odbornej literatúre sa často pri popise architektúry objavujú poznámky typu: „Typický dom s kolovou konštrukciou, steny vypletené prútím a omazané hlinou ...“ Uplatňuje sa tu tzv. tradicionalizmus - už hlboko zaužívané interpretačno-rekonštrukčné (a hlavne značne zjednodušené) schémy sú bez bližšieho zhodnotenia problému suverénne použité pri popise nových nálezových situácií. Tradicionalizmus sa presadzuje aj pri dôkladnejšom rozbore nálezovej situácie. Ako príklad možno opäť uviesť domy z lokality Barca I. Podľa popisu nálezovej situácie (aj podľa pôvodnej interpretácie autorov výskumu) boli steny domov pravdepodobne postavené z horizontálne uložených žrdí pripievných na nosné koly. Napriek tomu pri trojrozmernej rekonštrukcii vzhľadu opevneného sídliska Barca I boli domy rekonštruované so stenami z vertikálne postavenej žrdoviny.

Pri takto výrazne zaužívaných a tradičiou podporných „pravdách“ je problematické presadiť iné názory, ktoré tieto vychodené chodníčky opúšťajú. Nové názory nemusia byť samozrejme, správne, rovnako ako pri rekonštrukciách neexistuje žiadna univerzálna pravda. Dôležité však je, že nové myšlienky pomôžu rozprúdiť diskusiu, ktorá môže byť iba prospešná.

R. Masaryk

AMATÉRSKA ARCHEOLÓGIA - ÁNO ČI NIE?

Amatérska archeológia je jeden z mnohých problémov slovenskej archeológie, pretože nedokonalosť a medzery v pamiatkovom zákone umožňujú rôznym „odborníkom“ budovať nelegálne zbery, alebo priaľo kopat na archeologických lokalitách, čo spôsobuje ich trvalé poškodenie. Na druhej strane existujú aj amatéri, ktorí majú základný prehľad o archeológii a ich práca je častokrát využívaná profesionálnymi archeológmi.

S amatérskou archeológiou sa stretávame už v minulom storočí, ked rôzne vlastivedné spolky sa zameriavalia okrem iného aj na zber archeologickej materiálu. Nálezy však zostávali väčšinou v súkromných zbierkach. Tento stav trval do roku 1893, kedy zásluhou Andreja Kmela vznikla v Martine Slovenská muzeálna spoločnosť, ktorá dostala do daru väčšinu súkromných zbierok. V 30-tych rokoch, až do roku 1953, kedy bol založený Archeologickej ústav, pôsobilo na Slovensku málo profesionálnych archeológov, takže sa využívala hlavne pomoc amatérov, či to už boli učitelia, alebo kňazi, ktorí si ako vzdelaní ludi uvedomovali historickú hodnotu nálezov. Ako archeológ amatér začínať v tomto období aj Ing. Štefan Janšák, ktorý

sa neskôr stal neoceniteľným spolupracovníkom Archeologickejho ústavu.

Založením Archeologickejho ústavu nastal veľký rozvoj slovenskej archeológie a spolupráca s amatérskymi archeológmi sa prehľbovala. Neoceniteľne sa ukázali ich služby pri terénnych výskumoch, pri mapovaní lokalít a najmä pri povrchovom zbere. Z niektorých nadšencov sa nakoniec stali uznávaní odborníci, ako napríklad František Javorský.

Terajší stav spolupráce Archeologickejho ústavu s amatérskymi archeológmi je oproti minulosti na slabej úrovni. Dôvodom je zlá ekonomická situácia Slovenskej akadémie vied, resp. Archeologickejho ústavu. Jedinú odbornú spoluprácu zastrešuje Slovenská archeologická spoločnosť, ktorej úlohou je združovať všetkých záujemcov o archeológiu, či už sú to študenti archeológie, alebo profesionálni či amatérski archeológovia. Jej činnosť sa zameriava na informácie o vykonaných alebo práve prebiehajúcich terénnych výskumoch, o nových publikáciách, ale hlavne spoluprácou s rôznymi lokálnymi inštitúciami zaobrajúcimi sa archeológiou, napríklad s múzeami či vlastivednými krúžkami. V tomto vzťahu vystupuje Archeologickej

ústav ako vedecký garant projektu, ktorý dotyčná inštitúcia vypracovala a previedla do praxe. Na veľmi dobrej úrovni je napríklad spolupráca s archeologickým krúžkom v Šali, ktorý sa zaobera terénou prospiekou okolia Šale, kontrolou terénu pri rôznych stavebných prácach, osvetovou činnosťou a propagáciou archeológie na verejnosti. Jedným z najväčších úspechov tohto krúžku je nález fragmentu neandertáliskej kalvy, ktorá bola vybágovala z riečiska Váhu. Slovenská archeologická spoločnosť spolupracuje aj s inými mládežníckymi organizáciami, ktorých hlavnou náplňou nie je priamo archeológia. Sú to napríklad tábory „Strom života“, ktorých úlohou je okrem iného aj obnova a záchrana historických pamiatok, hlavne stredovekých objektov, kde sa v rámci projektov organizujú aj archeologické práce.

Tieto a ďalšie podobné aktivity predstavujú prevažne nový pohľad a interpretáciu lokálnych dejín takým nevšedným a zaujímavým spôsobom, akým je archeologický výskum. Tým sa okrem iného aj popularizuje archeológia a je prístupnejšia aj nezainteresovaným ľuďom.

Každá minca má však dve strany. Aj popularizácia archeológie prináša rôzne problémy a môže priniesť so sebou viac zla ako dobra. Rôzni pseudoarkeológovia, napríklad Laco Zrubec, využívajú ako záštitu na publikovanie politické strany. Ich príspevky v novinách alebo knižné publikácie prinášajú mylné predstavy na interpretáciu archeologickej artefaktov. Zvyčajne udierajú na národnú strunu a pripisujú neadekvátné príslušky osobám našich dejín. Tento spôsob interpretácie podriaďuje či už archeológiu, či historiu alebo aj iné vedy politickej ideológií. Ako príklad by som uviedol interpretáciu Vanniovho kráľovstva ako prvého štátneho útvaru Slovákov a Vannia ako prvého slovenského krála, čo publikoval Laco Zrubec vo svojom diele Prvý známy bol Pribina.

Dalšími „odborníkmi“ sú amatérski kváziarcheológovia, ktorí sa zaobrajú vyhľadávaním archeologickej lokalít za účelom nájsť napríklad čo najviac mincí, resp. hľadaním drahých kovov. Porušujú znenie pamiatkového zákona č. 27/1987 § 21, kde sa uvádzajú,

že možnosť viesť archeologický výskum má len Archeologickej ústav a inštitúcie, ktorým bolo vydané povolenie viesť terénny výskum. Využívajú aj medzery v zákone č. 27/1987 § 23, kde sa špecifikuje archeologický nález ako súbor vecí, ktoré sú pozostatkom určitej činnosti ľudskej kultúry a kde sa okrem iného spomína, že nálezca je povinný odovzdať nález príslušnej inštitúcii. Problém nastáva v tom, že z právneho hľadiska sa nedá dokázať, že nálezca nechcel odovzdať nález na príslušnom mieste.

Najväčšie škody pôsobia takto „odborníci“ hlavne tým, že poškodzujú lokality, najmä nevhodne prevedenými výkopmi. Zber nálezov je nesystematický a väčšina končí znehodnotením nálezov z menej hodnotného materiálu, ako napríklad z keramického, ktorý však môže mať veľkú hodnotu pri kultúrnom datovaní lokality. Ostatné nálezy, ktoré majú väčšiu nominálnu hodnotu, končia buď v súkromných zbierkach, alebo sa predávajú na čiernom trhu s historickými predmetmi. Tu možno, naťažtie, poznámenie, že druhá možnosť – obchod s historickým materiálom na čiernom trhu - nie je na Slovensku veľmi rozšírený, teda nepredstavuje až takú hrozbu.

Ako vidno, amatérsku archeológiu možno vnímať dvoma pohľadmi na danú problematiku. Prvý pohľad, ako som už poukázal, môže byť prospešný obidvom zainteresovaným stranám, a to aj na profesionálnej úrovni, keďže väčšinu nálezov archeológov-amatérov možno publikovať v odborných archeologickej publikáciach, ako sú napr. AVANS či ŠZ AÚ SAV a napokon všetci amatérski archeológovia, ktorí majú záujem, môžu byť členmi Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV.

Druhý pohľad na amatérsku archeológiu je problematickejší, pretože tu už okrem zavádzania verejnosti nepravdivou interpretáciou historických skutočností hrozí aj poškodzovanie archeologickej lokalít, pričom dochádza k porušeniu zákona.

Nakoniec môžem konštatovať, že fenomén riešenia amatérskej archeológie sa vzťahuje už aj na nás - prichádzajúcu generáciu archeológov.

M. Horňák

SIETE A ARCHEOLÓGIA. PUBLIKOVANIE V DOBE ELEKTRONICKEJ

Moderná doba pred nás stavia nové problémy, ktoré je nutné riešiť. Akýmsi pokusom aspoň o definovanie problémov, ktoré pred nami stoja, bývajú stretnutia odborníkov v rámci rôznych konferencií. Nesmieme však zabúdať ani na problémy, ktoré jestvujú od pravopociatkov archeológie. Mám na mysli stav spracovanosti a hlavne publikovanosti výskumov z obdobia intenzívneho výskumu našej histórie. Možno ide o odvážne slová, ak budem konštatovať, že pôjde o prácu pre ďalšie, minimálne dve generácie archeológov. Druhým, nemenej závažným problémom je vzájomná informovanosť archeológov. Zvyčajne sa informácie sústredzujú v konferenčných miestnostiach. No zdá sa, že väčšina zúčastnených už pozná príspevky svojich kolegov naspäť vzhľadom na to, že väčšia

časť z nich len opakuje už známe fakty a prednáša stále to isté (vlastná skúsenosť - istý nemenovaný kolega na kongrese SAS v roku 1995 vystúpil s príspevkom, ktorý vyšiel v tlači už v 60-tych rokoch). Takéto konferencie teda slúžia zväčša na krytie nezáväzného „poketu“ s kolegami (hlavne o ostatných kolegoch) pri dobrom drinku.

Kedže obsahom tohto príspevku nemá byť kritika, ale načrtnutie možností, ktoré poskytuje súčasnosť na zlepšenie daného stavu, obrátim pozornosť týmto smerom.

Hlavným fenoménom posledných desaťročí je výpočtová technika. Minuli sa doby, keď počítače slúžili len ako drahý a luxusný písací stroj, aj keď mnoho ich užívateľov to doteraz nepostreholo. To isté platí pre

archeológiu. Čo pre ňu znamená objav výpočtovej techniky, možno porovnať len s tým, čo znamenalo pre ľudských predkov prvé porezanie sa na kamenom úštepe. K rýlu a špachtli pribudol nový nástroj, mocný vo svojej rýchlosťi, dôkladnosti a blbosti (platí tu totiž základný zákon analýzy: „Výsledky sú len natoliko presné, nakoľko sú presné vstupné dátka a adekvátny postup.“)

Osemdesiate a deväťdesiate roky však doplnili funkcie počítačov o ďalšiu, možno významnejšiu funkciu, ako sú ostatné. Z nástroja pre evidenciu a analýzu sa postupne stáva prostriedok globálnej komunikácie. A problémy, ktoré som na úvod načrtol, nie sú ničím iným, než problémom komunikácie (a chuti, a peňazí, a ...., ale to sú takmer neriešiteľné problémy). Zdá sa teda, že nová doba - doba sietí - ich pomôže vyriešiť. Objavuje sa však ďalší problém - nie všetci užívatelia vedia, čo siete umožňujú, aké služby poskytujú. Z toho vyplýva aj ich malé využitie v archeológii. Ak však chceme načrtuť možnosti, ktoré prináša tento fenomén, mali by sme sa zaoberať najprv základnými pojvmami, ktoré s ním súvisia. Zhrnul by som ich do niekoľkých bodov:

1. Sieť, to nie je len Internet. Je nutné rozlišovať LAN, teda lokálne siete, na ktoré sa často zabúda, a Internet, globálnu a dnes už výrazne skomercionalizovanú sieť (tzv. dátová superdielnica).
2. LAN (Local Area Network) predstavuje niekoľko navzájom prepojených počítačov. Toto prepojenie umožňuje vzájomné zdieľanie súborov - dát. Spojenie je možné realizovať pomocou serveru, resp. ako sieť rovnocenných jednotiek.
3. Server predstavuje v hierarchii siete akéhosi správcu (prístupu, dát). Umožňuje centrálne umiestnenie dát (pre archeológa asi najzaujímavejšia vlastnosť), na ktorých možno pracovať (dopĺňať, upravovať) z jednotlivých klientov. Zároveň umožňuje regulovať prístup k týmto dátam. V prípade zapojenia do globálnej siete sprostredkúva spojenie mimo LAN.
4. Klienti predstavujú ďalšie počítače zapojené do siete, samostatné jednotky s možnosťou kontroly zo serveru. Zdieľané dátá sa nemusia nachádzať v klientovi a môže sa s nimi pracovať.
5. Databázový server spravuje centrálnu databázu a určujúce možnosti prístupu k nej z klientov.
6. Internet predstavuje globálne prepojenie miestnych sietí. Umožňuje celosvetovú komunikáciu a výmenu dát. Vznikol pôvodne ako akademický projekt práve na zlepšenie informovanosti a zrýchlenie toku výmeny dát. V súčasnej dobe nadobúda skôr dimenzie masovokomunikačných prostriedkov, teda nevyhol sa ani značnej miere komercionality.
7. Hypertext prostredníctvom odkazov (liniek) umiestnených v texte sprehľadňuje samotný text a umožňuje v ňom rýchly pohyb. Predstavuje rad možností pre prehľadné publikovanie prác. V súčasnosti je štandardom pre publikovanie na sieti (WWW stránky, posledný štandard je jazyk HTML 4.0).

Aké možnosti teda predstavujú siete v archeologickej praxi? Začнем najprv lokálnymi siefami. Základnou silou LAN je zdieľanie dát. Centrálne dátové súbory sú (spravidla) umiestnené na serveri a v klientoch sú umiestnené súbory s prepojeniami na centrálne (systém Windows), resp. možno pracovať priamo so súbormi na serveri (distribúcia Unixu). Takéto usporiadanie je výhodné hlavne v prípade databáz, ak na jednej databáze pracuje viac ľudí. Rovnakú možnosť predstavuje práca na spoločnom teste či použitie spoločného zdroja dát pre rôzne varianty analýz. Zdanivo nepotrebnou, no nesporne zaujímaťou možnosťou je hypertextové odkazovanie v dokumentoch na ďalšie texty, umiestnené na rôznych počítačoch.

Omnoho rozsiahlejšie možnosti poskytuje Internet. Nie každý, kto ho využíva, pozná a používa všetky služby, ktoré umožňujú rozsiahlu komunikáciu a výmenu dát. Medzi základné služby patria:

1. Mail - zrejme najvyužívanejšia služba. Ide o elektronickú poštu. Pre archeológa (aj vďaka zasielaniu súborov) predstavuje významný prostriedok výmeny informácií.
2. Jeho veľmi perspektívnu variantou je služba mail-list, ktorá umožňuje zasielať príspevky jednotlivých zúčastnených všetkým, ktorí sú zapísaní. Táto možnosť predstavuje akúsi korešpondenčnú konferenciu, preto je veľmi príťažlivá. Už v súčasnosti existuje niekoľko takýchto mail-listov s archeologickou tematikou (napr. Ar chpub@mail.serve.com, Aegea net@acpub.duke.edu).
3. Ďalšou, značne využívanou službou sú WWW stránky, ktoré formou hypertextových dokumentov umožňujú sprístupniť aspoň základne údaje o lokalitách či náleزوcho. Otvára sa tu aj možnosť publikácie prostredníctvom on-line časopisov (Internet archaeology). Vďaka prístupnosti a využívanosti WWW stránok, vytvára sa tu priestor pre popularizáciu archeológie a výsledkov jej bádania.
4. IRC umožňuje priamu konferenciu viacerých účastníkov cez siet. Oproti podobnej službe „Chat“ má výhodu možnosti volného krovania diskusných skupín.
5. FTP je služba umožňujúca prenos dát po sieti. Prostredníctvom nej je možné získať najrôznejší archeologický software (napr. ftp://ftp.unikoeln.de).
6. Služby SQL serverov využívajúca snáď každý „Net-surfer“. Sú to databázové servery s možnosťou vyhľadávania údajov (napríklad url adres). Existuje niekoľko zaujímavých SQL serverov aj s archeologickým zameraním (archnet.uconn.edu, www.bham.ac.uk\large, www.perseus.tufts.edu), ktoré zhromažďujú adresy WWW stránok s archeologickou tematikou, prípadne priamo umožňujú prístup k databáze prameňov.

Na záver by som chcel uviesť príklad využitia možností Internetu - pripravovaný projekt služieb študentského archeologického serveru:

- databáza študentských prác - na tomto serveri budú sprístupnené vedecké práce študentov Katedry

archeológie FF UKF v Nitre formou WWW stránok a počítame aj so zapojením katedier archeológie z ďalších stredoeurópskych krajín;

- **databáza archeologických prameňov na internete** - formou WWW stránok tu budú zhromaždené a sprístupnené adresy internetových stránok s archeologickou tematikou;

- **archeologický mail-list** - mail-list je služba internetu, prostredníctvom, ktorej môžu formou pošty diskutovať užívatelia na rôzne témy, takúto službu - s archeologickou tematikou bude poskytovať aj náš server;

- **IRC** - táto služba bude zabezpečovať priamu diskusiu jej účastníkov, vytvorené budú diskusné skupiny pre archeológov;

- **On-line časopis** - v súčasnosti využíva služby internetu niekoľko profesionálnych archeologických časopisov a prostredníctvom WWW stránok publikujú svoj obsah na sieti (preto on-line); rovnako by sme chceli umožniť publikovanie odborných článkov študentov a informácií týkajúcich sa archeológie;

- **archeologický software** - na našom serveri sa bude postupne zhromažďovať voľne šíriteľný software využívaný v archeológii, ktorý sa dá často len veľmi ťažko získať, no z neho bude k dispozícii každému záujemcovi.

Na tomto projekte sa dnes už pracuje a sprístupnenie niektorých služieb je otázkou niekoľkých týždňov.

P. Adamka

STAV A BUDÚCNOSŤ SLOVENSKEJ ARCHEOLÓGIE OČAMI ŠTUDENTA

„Archeológia už dosť dlho nie je a ani na začiatku 3. tisícročia nebude na Slovensku vedou“ – tento výrok snáď najlepšie vystihuje postoje študentov k rozvoju tohto odboru na Slovensku. Môj príspevok by mal aspoň sčasti zobraziť momentálnu situáciu, v ktorej sa ocitajú študenti Katedry archeológie UKF v Nitre a načrtnúť problematické javy, s ktorými sa súčasná slovenská archeológia potýka.

Problematika krízy vysokých škôl na Slovensku je v študentských kruhoch v posledných rokoch frekventovaná čoraz častejšie. Kameňom úrazu je najmä systematické odbúravanie hlavných atribútov univerzít – tradičných ako miest, kde sa tvorí a odovzdáva vzdelanie, ako oáz slobody a ostrovov voľného myšlenia. Centralizovaný a rigidný aparát vysokých škôl nerešpektuje rôznosť a individualitu študentov, ktorí sú vedení prakticky za ručičku od začiatku až po posledný semester svojho štúdia, bez akýchkoľvek požiadaviek na ich iniciatívu a možnosti spolupracovať na „vytváraní“ univerzity (za čo nepovažujem odovzdanie dvoch seminárnych prác a účasť na skúškach na jednotlivých katedrách). Pojem „fachidiot“ je naozaj priliehavý (dakujem, J. Bártá) a k čomu takýto systém vysokého školstva viedie, to si človek môže prečítať v úvodnej vete tohto príspievku.¹

Riešenie súčasnej situácie, v akej sa vysoké školstvo na Slovensku nachádza, nie je predmetom tohto článku a v tejto dobe sa už rieši príslušnými subjektmi. Za jednu z možností ako preklenutí izoláciu slovenských univerzít sme považovali založenie študentského klubu, ktorého pracovná náplň by sa vymykala bežným aktivitám na pôde Filozofickej fakulty UKF v Nitre. Jeho prejavom bol 13. 3. 1997 vznik Študentského klubu vied historických (ŠKVH) so zámerom nadviazať kontakty s podobnými telesami na iných univerzitách. Klubu sa podarilo relatívne úspešne rozvinúť svoju činnosť a napojiť sa aj na zahraničné inštitúcie (za všetky uvediem aspoň medzinárodnú organizáciu ISHA, ktorej členom je klub od 18. 3. 1997). Rozvíjanie činnosti študentov týmto smerom v nasledujúcich rokoch považujeme za najprogresívnejšiu cestu rozvoja klubu.

Jedným z momentov, podľa mňa značne obmedzujúcim možnosti slovenskej archeológie, je neadekvátna vysoký počet vysokých škôl s aprobáciou archeológia (UKF Nitra, UK Bratislava, Trnavská univerzita Trnava), čím dochádza k štiepeniu obmedzených personálnych a finančných zdrojov ako celku. Vzhľadom na tradíciu dvojkoľajného rozvoja slovenskej archeológie (nitrianska – bratislavská archeologická škola), podľa môjho názoru, otvoreniu štúdia klasickej archeológie v Trnave chýba zmysel.² Pre vytvorenie okruhu špecialistov tvoriacich funkčné vedecké teleso v tomto odbore sa mi zdá rešpektovanie zásady „non multi sed multa“ ako najpriateľnejšie.

Pri rozbore možností, problémov a nedostatkov súčasnej slovenskej archeológie v porovnaní s infraštruktúrou zahraničných systémov považujem za potrebné ozrejmíť najmä stále aktuálnu otázkou centrálnej databázy archeologických lokalít na Slovensku. Jej absencia sa v rámci AÚ SAV viackrát riešila, naposlasy v roku 1993 vypracovaním projektu CEANS (Centrálna evidencia archeologických nálezisk na Slovensku) v spolupráci s VŠPg.Nitra.

Existencia centrálnej databázy archeologických lokalít je v súčasnosti základným predpokladom fungovania modernej archeologickej praxe, najmä v spojení s GIS a doplňujúcimi databázami z kooperujúcich odborov (pedológia, hydrologia, klimatológia, paleobotanika a pod.). V súvislosti so všeobecným ponímaním mikroregiónu ako archeologického prameňa (krajinná archeológia) predstavuje racionalizačný faktor v zmysle efektívnejšieho využívania informačných zdrojov, vedecky prínosnejších a ekonomickej priateľnejších foriem terénnej aktivity.

Projekt CEANS sledoval zámer vytvorenia systému štrukturovaného opisu a evidencie lokalít (úplného registra) a využitia informatických postupov na urýchlenie systému aplikovaného v praxi podľa systémov MUFDARCH (Institut für Ür- und Frühgeschichte der Universität Wien) a Inventarisation der Bodendenkmäler (München) v zahraničí. Prostredníctvom karty vstupných dát (KVD), vypĺňanej v súvislosti s terénnou aktivitou a prostredí MS DOS

WINDOWS, mala byť vytvorená základná databáza so sieťou osobných počítačov pracovníkov AÚ SAV. Celý projekt mal grantové finančné zabezpečenie.

Ako vyzerá situácia CEANS-u dnes, po šiestich rokoch od pôvodného zámeru?

- Projekt CEANS existuje v teoretickej rovine; v praxi neexistuje žiadna informatická sieť a možnosť napojiť sa na databázu(?) CEANS-u.

- Systém odovzdávania KVD na AÚ akoukolvek inštitúciu prevádzajúcemu terénnu aktivitu nie je záväzny; databáza, do ktorej sa z technických príčin nevkladajú informácie o lokalitách starších ako z r. 1993, nie je dopĺňaná v mnohých prípadoch ani o aktuálne údaje.

- Finančné pokrytie projektu formou grantu sa ukázalo ako nedostatočné.

Ďalším negatívom značne obmedzujúcim činnosť archeológov v slovenských podmienkach je súčasné legislatívne zabezpečenie vzťahu AÚ SAV – stavebný investor v otázke vedenia archeologického výskumu. Vzhľadom na bežnú prax, kedy je pre stavebnú firmu výhodnejšie uhradiť peňažný postih než financovanie hoci len záchranného výskumu, je novela zákona č. 27/1987 nevyhnutná!

Za jeden zo závažných nedostatkov v súčasnom stave slovenskej archeológie považujem, spolu s ostatnými členmi ŠKVH, absenciu akejkoľvek formy experimentálnej archeológie na Slovensku. Dôležitý je v tejto súvislosti fakt, že ide o odbor, ktorého výsledky nie sú nahraditeľné akoukolvek inou formou archeologickej činnosti práve pre jeho bezprostredný kontakt s realitou historického vývoja society. Okrem priameho participovania na vedeckej činnosti (štúdium prvkov umožňujúcich rekonštruovať rôzne podoby pravekého života) spočíva význam experimentálnej archeológie v rovine výchovno-vzdelávacej („škola pravekého života“) a kultúrno-osvetovej (možnosť demonštrovať laikovi určité obdobie dejín na oveľa priateľnejšej úrovni, ako ho prezentuje široká škála odborných archeologických publikácií).

Clenovia ŠKVH, uvedomujúc si tieto skutočnosti, od roku 1997 zvažovali možnosti realizácie tohto odboru.³ V priebehu dvoch rokov boli vypracované dva projekty súvisiace so snahami o etablovanie experimentálnej archeológie v slovenských podmienkach:

Projekt EXOT (Experimentálna osada Topoľčany) – bol navrhnutý ŠKVH v spolupráci s regionálnym múzeom v Topoľčanoch pod odbornou záštitou Katedry archeológie a Katedry histórie UKF na jeseň 1997 a ďalej rozpracovávaný cez zimu 1997/98 s perspektívami jeho realizácie už v nasledujúce leto.

Konkrétny zámer sledoval etapovité vybudovanie roľníckej osady z konca neolitu/začiatku eneolitu (lengyelská kultúra), keďže mikroregión Topoľčian bol významnou sídliskovou aglomeráciou práve v uvedených dobách.

Pre budovanie neolitickej skanzenu sa zvolila plocha s rozlohou cca 1500 m² v severnom extraviláne mesta, ktorá bola v Územnom pláne mesta z roku 1993 definovaná ako Múzeum v prírode. Ústrednou

časťou Múzea v prírode (po vypracovaní projektu EXOT) mala byť:

- rekonštrukcia prehistorickej osady;
- vedecký program v rámci archeologicko-experimentálnych aktivít, zameraný na vyhľadávanie a štúdium prvkov umožňujúcich rekonštruovať rôzne podoby pravekého života – v praxi ako sezónne pracovisko Študentsko-vedeckého centra pri Mestskom múzeu Topoľčany;
- výuka v muzeálnej práci;
- výchovno-vzdelávacia činnosť realizovaná formou turnusov školopovinných detí v letných mesiacoch a ich zapojením do každodenného života osady (bývanie, strava, odev, výroba náradia a pod.). Projekt EXOT bol neziskovým profesijným projektom študentov UKF Nitra. Financovanie malo byť zabezpečené formou grantov a sponzorských príspevkov.

Pri snahe o realizáciu tohto projektu sme narazili na väzne problémy, ktoré spôsobili, že EXOT spočíva zatiaľ len na papieri. Spolupráca s múzeom v Topoľčanoch, ktoré malo poskytnúť študentom základné prostriedky na vybudovanie experimentálnej osady (najmä pozemok) sa ukázala byť problematickou a celý projekt bol zatiaľ odložený na neurčito.⁴

Projekt experimentálnej osady Mochovce bol vlastne organickým nadviazaním na zámer EXOT-u a začal sa pripravovať v apríli 1998. Priority predchádzajúceho projektu (študentská vedecká, kultúrno-osvetová a výchovná činnosť) zostali zachované, v súvislosti s lokalizáciou historickej pamiatky priamo na ploche zamýšľanej experimentálnej osady bol vytýčený aj cieľ sanácie a opravy barokovo-klasicistického kostola z 18. stor. i jeho využitia na realizáciu expozície dejín Mochovce a na umiestnenie základne projektu (v spojení s Mestským múzeom Levice).

Projekt Mochovce sa už od začiatku stretal s radom prekážok, ktoré zapríčinili rovnakú situáciu ako v prípade EXOT-u:

- finančné. Ústny prísľub predstavenstva jadrovej elektrárne Mochovce o možnosti voľne disponovať so zvoleným pozemkom (rozloha cca 2000 m²) sa po voľbách do NR SR ukázal ako iluzórny. ŠKVH bola poskytnutá fakultatívna možnosť pozemok odkúpiť, čo je však nad súčasné finančné možnosti klubu;
- technické. V súvislosti s prítomnosťou jadrovej elektrárne Mochovce a jej bezpečnostnou ochrannou zónou.

Je potrebné kriticky priznať, že v prípade zlyhania projektu Mochovce určitý podiel zodpovednosti nesie aj činnosť predstavenstva ŠKVH, ktoré nevyvinulo náležitú iniciatívu v presadzovaní svojich záujmov.⁵

Hlavnými prioritami činnosti študentov na Katedre archeológie a ŠKVH v Nitre v nasledujúcom období zostáva:

1. Prostredníctvom organizácie ISHA a vzájomnými stretnutiami so študentmi iných univerzít udržiavať a rozvíjať najmä medzinárodné kontakty. V súvislosti s tým sa pre slovenských študentov archeológie otvára širšie spektrum možností zoznámiť sa s terénou

praxou v zahraničí a nebyť závislý len na domácich (značne obmedzených) aktivitách.

2. Otázka experimentálnej archeológie zostáva na Slovensku stále otvorená a zodpovednosť za jej etabluvanie v našich podmienkach nesie ŠKVH, ktorý perspektívne v roku 2 000 vyvinie maximálne úsilie na jeho realizáciu. Za najpriateľnejší spôsob považujeme úsilie presadiť túto myšlienku na vládnej úrovni (Mi-

nisterstvo školstva SR) a v hľadaní finančných možností na jej realizáciu (granty).

Riešenie existencie centrálnej evidencie archeologickej lokalít na území Slovenska je odsunuté na neurčito. Situácia zapríčinená nedostatkom financií a nedostatkom záujmu (!) pracovníkov AÚ SAV nedovoľuje predpokladaj vytvorenie takého fungujúceho systému na začiatku tretieho tisícročia.

¹ Že nejde o bezpredmetnú polemiku, vyplýva napríklad z faktu, že slovenskí študenti (na rozdiel napr. od českých) nemajú možnosť participovať na vytváraní študijných plánov pre vysoké školy. Táto a mnohé z iných požiadaviek sú stále aktuálnou témovej Študentskej rady vysokých škôl a boli MŠ SR viackrát, no bez akejkoľvek odozvy predložené.

² Podľa ústnych informácií plánovalo dokonca aj vedenie Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Prešove otvoriť bakalárské štúdium odboru archeológia v školskom roku 1998/99! K realizácii tohto zámeru však nedošlo.

³ Kritika vysokých škôl v úvode tohto príspevku nebola samoúčelná. Na vzniku experimentálnej osady Všestary v Českej republike sa vo významnej miere podieľala VŠPg Hradec Králové, na Slovensku sa vysoké školstvo zatiaľ od podobných študentských aktivít dištancuje.

⁴ Parcelsa na uskutočnenie projektu mala byť ŠKVH poskytnutá po transformácii topolčianskeho múzea z vlastníctva štátu do majetku obce po volbách do mestského zastupiteľstva v r. 1998. Prečo sa tak nestalo, je dodnes nevysvetlené.

⁵ Existovala reálna možnosť finančne zabezpečiť celú akciu pod revitalizačný plán okolia jadrovej elektrárne, ktorý v tej dobe prebiehal.

J. Košťial

✉ JUBILEÁ

Srdečná gratulácia so želaním pevného zdravia, ešte mnohých úspechov v práci a pohody v osobnom živote dnes smeruje len k jednému jubilantovi, členovi Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV, archeológovi, ktorý oslávil svoje česťdesiatiny.

PhDr. Július Béreš, CSc. (nar. 13. 10. 1939 v Jenkovciach, okr. Michalovce). Od ukončenia štúdií na Filozofickej fakulte UK v Bratislave roku 1963. pracuje v Archeologickom ústave SAV. Začínať v Nitre, neskôr v Bratislave na výskume Podhradia a od 1973 pôsobí vo Výskumnom pracovnom stredisku AÚ SAV v Košiciach. Zameriavať sa hlavne na slovanskú problematiku (výskumy v Královskom Chlmci,

Šarišských Sokolovciach, Spišských Tomášovciach, Valalikoch-Všechnsvätých). V ostatných rokoch sa venoval aj stredoveku Košíc, pozoruhodné výsledky priniesli záchranné výskumy na Hlavnej ulici (pod kinom Slovan) a najmä v areáli dominikánskeho kláštora. Poznatky získané v teréne publikoval v našej i zahraničnej odbornej literatúre.

M. Lamirová

REDAKČNÁ VÝZVA

Redakcia Informátora SAS pri SAV oznamuje všetkým záujemcom o uverejnenie príspevkov, že rukopisy spolu s obrazovými prílohami a disketou môžu priebežne zasielať na adresu uvedenú v tiráži (anonsy o akciách, ktoré sa realizovali alebo sa budú realizovať, o nových knihách, projektoch, výskumoch, náleزوach, jubileánoch členov SAS, teda o všetkom, čo súvisí s činnosťou Slovenskej archeologickej spoločnosti a so záujmami jej členov.

OZNAM

SAS pri SAV plánuje v krátkom čase vydať Bibliografiu slovenskej archeológie za roky 1991 a 1992. Žiadame preto všetkých členov, aby v záujme kompletnosti pripravovaného zväzku a urýchlenia práce zostavovali posielali bibliografické údaje o svojich prácach publikovaných v domácej i zahraničnej tlači na adresu: Marta Jasečková, Výskumné pracovné stredisko AÚ SAV, Hrnčiarska 13, 043 19 Košice. Záznam má obsahovať meno autora, názov práce, neskrátený názov časopisu (zborníka, novín a pod.), v ktorom je práca uverejnená, jeho číslo a príslušné strany.

PF 2000

Vydáva Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV v Nitre (Akademická 2, 949 21 Nitra).
Hlavný redaktor: PhDr. D. Čaplovič, CSc., zodpovedná redaktorka: PhDr. G. Březinová, CSc., výkonná redaktorka: Mgr. D. Fábiková. Redakčná rada: PhDr. Z. Farkaš, PhDr. M. Lamiová, CSc., PhDr. M. Salaš. Počítačová sadzba: Z. Turzová. (Na embléme pintadera zo 6. stor. pred n. l. zo Smoleníc. Návrh a grafické stvárnenie J. Maretová.)